

IMITATIO CHRISTI KOLLOKVIUM

45150

45/1991 - e

Hitvalló értelmiségek kerekasztal-beszélgetései

Kolozsvár, 1990--1991



I

KERESZTYÉNSÉG ÉS KÖZSZOLGÁLAT

Adorjáni László, Almási István, Bíró Eszter, Bíró József, Dobai István,
Gálfy Zoltán, Geréb Zsolt, Juhász Tamás, Kányádi Sándor, Kelemen Attila,
Kozma Zsolt, Makkai János, Moldován Béla, Sipos Gábor, Szőcs Géza,
Tőkés Elek, Tőkés Tibor, Újvári Ferenc és Vetési László
beszélgetése

ISTEN akarata helyreállította kapcsolatainkat Nyugattal, az ottani szabad társadalmakkal. Megcsodáltuk, megbámultuk szellemi és anyagi gazdagságukat, számokkal nehezen kifejezhető erejüket, minden földi cél megvalósítására elegendő roppant eszköztárukat. És megdöbbenünk annak a láttán, hogy ez a nagy értékbőség önmaga fenntartásán kívül semmi célt nem szolgál, semmire nem irányul, mert minden értéknek más-más előjele van, és együttvéve semlegesítik, meddővé teszik egymást. Hiányzik a közös előjel, a közös irány, a közös értékrend. A rengeteg érték mind viszonylagos, de úgy, hogy nincs az az egyetemes érték, melyhez viszonyulni lehetne. Persze, mindenki keresi, és mindenki talál is, de nem Egyet, hanem többet, viszonylagosat, hiszen a Földön, a viszonylagosság honában, hiába keressük az Abszolútumot, a Vitathatatlant. Így marad továbbra is a gazdasági, politikai, társadalmi válság, mely mind csak az erkölcsi válságnak, a lélek válságának a tünete.

Számunkra is cselekvési lehetőségeket hoztak a változások, de csak állunk, nézelődünk, nem tudjuk, mit cselekedjünk. Hiába próbáltuk meg kisebb-nagyobb közösségeinket elmozdítani tehetetlenségükből, csak az derült ki, hogy mi magunk is alkalmatlanok vagyunk. Mint hajdanán álltak a zsidók az egyiptomi szolgaság után a pusztaság szabadságban, miután bebizonyosodott, hogy a rabságban megnyomorodott lelkűek méltatlanok az Ígéret Földjére. Alkalmatlan bizony még Mózes és Áron is. Az odahagyott szolgaság távolról már nem tűnt olyan rémítőnek, és a közelkerült beduin-szabadság sem olyan csábító. Melyiket válasszák? Isten gondviselő kegyelme mentette meg őket a meghasonlástól és a két helytelen alternatíva közötti döntéstől, azzal, hogy átnevelő táborozásra indította őket. Vezetőik lehettek méltatlanok az Ígéret Földje elfoglalására, de alkalmasak maradtak az új nemzedék nevelésére Istennek akkor frissiben kapott törvénye szerint.

Ha mi nem vagyunk alkalmasak az Ígéret Földjére, új, alkalmas nemzedék nevelésére még megfelelőek lehetünk, ha olyan vitathatatlan iránymutatónk van, mely átvezet a szellemi rabszolgaság és az izmusok szünkretikus nihilizmusa között. Létezik-e ilyen iránymutató, ilyen értékrend ebben az általános válságban, hiszen a válságot éppen az értékek devalvációja jelenti? Igen, azok számára, akik hiszik, azok számára létezik ilyen örök értékrend, az, melyet a Krisztus útjának kalauza, a Szentírás ad. Akik hisszük azt, hogy Krisztus értékrendje alapján az emberiség megtalálhatja erkölcsi egyensúlyát, létének célját, tehát jövődjét, azok, akik Krisztus hitvallóinak mondják magukat - azok gyűltünk itt össze kerekasztal-beszélgetésre, hogy először mi magunk tájékozódjunk abban, hogy Krisztus szerint mi az igaz, jó, szép, helyes, hogy - értelmiségiek lévén - másokat is tájékoztathassunk.

Az Egyház - egyetlen hivatása ez lévén - kétezer éve tanítja ezt, de a klerikusok szava nem képes áttörni a szíveket borító bőség-közyön. Ha hitvalló értelmiségiek magukévá teszik a Tanítást, szellemi és társadalmi tekintélyükkel melléállva elfogadhatóvá, kívánatossá tehetik azt mindenki számára, remélhetjük, hogy népünk a pusztai nevelőtáborozás után az Ígéret Földjére juthat. Annál is inkább, mert a világon mindenfelé még nagyon sokan keresik Krisztus megtartó útját. Kolozsváron sem mi vagyunk az elsők, hiszen az ateista diktatúra tilal-

maig rendszeresen működtek itt is hasonló célú hitvalló csoportok, bibliakörök. Hogy vállalkozásunk úttörőnek számít, azt nehéz politikai-társadalmi körülményeink okozzák.

Tervünk az, hogy havonta kerekasztal-beszélgetésre gyűlünk össze a Teológia tanácstermében. Egyik világi tag a Szentírás alapján bevezeti a beszélgetést, az előre megállapított kérdésről. A hozzászólások során mindenki őszintén, szabadon előadhatja a kérdésről alkotott bármilyen véleményét. A beszélgetések hivatalból való résztvevői a református teológiai tanárok, hogy szaktudásukkal a többiek segítségére lehessenek. Az összejövétel és a beszélgetések rendjéről a jelenlévő, rangidős presbiter, mint elnök gondoskodik. Ha valamely kérdéssel kapcsolatosan marad megbeszéletlen mondanivaló, a téma a következő összejövétel napirendjére kerül, míg mindenki kifejtette véleményét. Az elhangzottakat szalagra rögzítjük és nyomtatásban megjelentetjük.

Induláshoz keveseket hívtunk és csak hitvalló reformátusokat. Hogy az egyetértést magunk között mindenképpen biztosíthassuk. A felekezeti vitákat és a meddő filozófiai vetélkedéseket kerülni akarjuk. Amilyen mértékben ezek veszélye csökken majd, behívjuk először a más felekezeti keresztyéneket és más hívőket, majd a nemhívőket, hittelességeket és hitetleneket, ha hozzánk csatlakozni kívánnak. Új tagok meghívását, a régiek véleményezése alapján, SIPOS GÁBOR az IMITATIO CHRISTI KOLLOKVIUM koordinátora eszközli (Címe: Ro-3400 - CLUJ, str. I.C.Bratianu 51, Telefon: 95/115 104). Ugyanő szolgál mindenkinek felvilágosítással. Tudjuk, hogy beszélgetéseink résztvevőinek számát az összejövételre fordítható idő korlátozza. Ezért először majd annyi csoportot szervezünk mindenütt, amennyire igény mutatkozik, azután pedig sajtólevelezéssel, vagy rádióközvetítéssel biztosítunk részvételi lehetőséget hívó testvéreinknek.

Különb en sem akarunk tömegmozgalommá lenni - erre itt vannak egyházaink, melyek fenntartását és szolgálatát szent kötelességünknek tudjuk - de céljaink megvalósítására nem is kellenek tömegek. Úgy vagyunk, mint a babiloni fogságból hazatérő zsidók voltak: Esdrásék nemcsak a közösségbe jelentkező idegenek felvételét utasítják el, hanem a más származású asszonyok és gyermekek elbocsátását is kikényszerítik, jól tudván, hogy Izraelnek egyetlen hivatása van: az ószövetségi tanítás tiszta fenntartása, és ebben az idegen kötődésűek csak akadályozzák.

Jogilag az IMITATIO CHRISTI KOLLOKVIUM kolozsvári kerekasztala az Erdélyi Református Egyházkerület missziói tevékenységeként működik, alulírott főgondnoki védnöksége és felügyelete alatt. A másfelé alakuló csoportok is éljenek az adott helyi, egyházjogi lehetőségekkel. Körünkben a véleménynyilvánítás szabadsága korlátlan, szavaiért mindenki csak büntetőjogi felelősséggel tartozik.

Csatlakozunk az Egyház legelső tagjaihoz, akik megtérésük után, az első pünkösdkor ezt kérdezték: Mit cselekedjünk, atyámfiai, férfiak? Igen, erre a kérdésre keressük mi is a választ a Szentírásban, hogy magunk is megszívleljük és egész népünkhöz továbbítsuk: Krisztust kell követnünk, mert csak az Ő útja vezet át a világ válságán az igaz élet felé!

Kolozsvár, 1990. október 26.

Dobai István

HITVALLÓ ÉRTELMISÉGIEK KEREKASZTAL-BESZÉLGETÉSEI

I. A Keresztyénség és közszolgálat

1. A közszolgálat személyi feltételei

Kolozsvár, 1990. okt. 26.

Bevezető

Dobai István:

János szerinti evangélium, 21, 15-17: "Minekutána azért ebédlettenek volna, monda Simon Péternek Jézus: Simon, Jónának fia, szeretsz-é engemet ezeknél inkább? Monda néki: Úgy Uram; te tudod, hogy szeretlek téged. Monda néki: Legeltesd az én juhaimat.

Monda ismét másodszor is: Simon, Jónának fia, szeretsz-é engemet? Monda néki: Úgy Uram; te tudod, hogy szeretlek téged. Monda néki: Legeltesd az én juhaimat.

Monda néki harmadszor is: Simon, Jónának fia, szeretsz-é engemet? Megszomorodék Péter, hogy harmadszor is mondotta volna néki, Szeretsz-é engemet? És monda néki: Uram, te mindeneket tudsz; te tudod, hogy szeretlek tégedet. Monda néki Jézus: Legeltesd az én juhaimat." (Váradí Biblia, 1660.)

Ki a vezetésre alkalmas ember? Ki a jó politikus, szervező, irányító abban a kicsi vagy nagy körben, ahová Isten akaratából került? A Szentírás szerint ki érdemli meg a hatalmat, a mások akaratának befolyásolását?

A 20. század a neobarokk kora: mind hősöket, Übermenscheket keresnek, a világnak személyi kultusz kell még most is; nem volt elég Zarathusztra, Hitler és Sztálin - hogy a többit ne említsem. Anyaországi látogatóim sorra azzal a kérdéssel bosszantanak, hogy ki az erdélyi magyarság vezére? Nagyon kiváló embereket, papokat, írókat, egyebeket emlegetnek, akiket - szerintük - egyemberként követnünk kellene. Nem sok eredményt értem el logikai vagy etikai, még pragmatikus magyarázataimmal sem: Nincs és nem is lehet olyan ember, aki minden tekintetben iránymutató volna. Ki lehet szaktekintély a jogban, gazdaságban, művelődésben, oktatásban, szervezésben, műszakiakban, publicisztikában egyszerre, de úgy, hogy ezek mellé még a közszolgálatban nélkülözhetetlen népszerűséget is képes legyen megszerezni és biztosítani magának? Nincs bálványnak alkalmas ember, bármennyire is vágyik kultuszára a századunk betegségével befertőzött ember. Lássuk hát, azok számára, akik Krisztust akarják követni, milyen a vezetésre való ember, milyen a keresztyén politikus?

Nem először találkozom a felolvasott Igével. Első találkozásom egész későbbi életemre döntő befolyással volt. Ezért igyekszem most kedves testvéreimet az én akkori élményem részeseivé tenni:

1943 szeptemberében jöttem a kolozsvári egyetemre, egyenesen a Főiskolás Keresztyén Egyesületbe, a lelkes magyar fiatalok közösségébe. A legnehezebb munkára, szórványmisszióra jelentkeztem, sok-sok más diáktársammal együtt. Kettesével, hármasával vasárnaponként kijártunk a nekünk jutott faluba, és a nagy román többség között élő szegény szórványmagyarokon akartunk segíteni ifjúúi buzgalommal és áldozatvállalással végzett szolgálatainkkal. Istentisztelet - lehetőleg egy teológus -, vasárnapi iskola - lehetőleg egy leány - és az elesett emberek mindenféle ügyének-bajának intézése, rendezése - rendszerint egy világi diák - ez volt a szórványmunka. Sipos Jancsi barátommal ketten Telekfarkát kaptuk, egy nagyon kicsi, nagyon sáros mező-ségi falut. Nyugodtan készültünk - meghallgattuk öregebb diáktársaink tanácsait - első vasárnapi szolgálatunkra, de szombat éjszaka Jancsi belázasodott, nem kelhetett fel reggel. A "szórványpüspök" - egy felsőbbéves teológus - hiába keresett helyette Jancsinak, nem talált mást, csak engem. "Te, ugye voltál már legációban, prédikáltál már eleget, megtartod Te az istentiszteletet Telekfarkán" - mondta, és én nem azért voltam belevaló, rámenős gyerek, hogy ne vállaltam volna. Kora reggel indultunk teherautóval. Útközben a mellettem ülő elmagyarázta: Tudod, arról van szó, hogy Péter háromszor megtagadta volt Jézust, háromszor kell tehát jóvátennie, három vallástétellel. Félórányi autózás után megérkeztünk a telekfarki betérőhöz, engem ott letettek és megmutatták az irányt, merre menjek a kopár mező-ségi dombok között. Otthagytak, én meg elindultam.

Pár percnyi gyaloglás után egyszerre olyan nyomasztónak éreztem a magányt, az idegenséget a számomra annyira ismeretlen világban, hogy le kellett ülnöm. Elővettem a bibliát és elolvastam az alapigémet. És ahogyan Jézus nevében szólítja Pétert, egyszerre döbbsentem rá, hogy éppen engem szólít: Dobai Pista, szeretsz-e engem? Háromszor egymás után. Megpróbáltam felelni a kérdésre, de nagyon nehezen ment, mert az egy kérdés háromféleképpen hangzott: Szeretsz-e engem? Engem szeretsz-e? Te szeretsz-e engem?

Szeretsz-e engem? Hát persze, hogy szeretlek! Azaz, a te Igédet hirdetem, ahogyan parancsoltad. Hát igen, a szeretet, az más: Szeretni annyi, mint magamévá tenni a szeretett lény célját, arra vágyni, amire ő vágyik. Hogy vágnék én arra, amire a Názáreti Jézus? Semmiképpen sem kívánom magamat feláldozni, akaratomat sem szándékozom a Krisztusénak alávetni, célját magamévá tenni, hanem az én mindenek felett álló akaratomat igyekszem mással elfogadtatni Isten igéjének segítségével.

A második kérdésre, hogy engem szeretsz-e, Dobai Pista, már könnyebben válaszoltam: Én nem Jézus Krisztust szeretem, hanem a magyarokat. Nem a Jézus iránti szeretet hozott ide, ebbe az ijesztő magányba, hanem a románokba veszéstől akarom megmenteni nemzetem fiait. Az én eszményem nem az alázatos, szolgáló, önmagát áldozó Jézus, hanem a dicsőségesen uralkodó magyar Nemzet!

Te vagy-e, aki engem szeretsz? Te vagy-e, aki érzelmileg azonosulsz valakivel önmagadon kívül? Erre is nemmel kellett felelnem: Nem én találtam ki a közösség szolgálatát, meg sem fordult volna a fejemben, hogy diákéletem szabadnapjait, vidám kolozsvári szórakozás helyett lehangoló, fáradságos, csaknem kilátástalan szórványmisszióval töltssem, ha társadalmam értékrendje nem ezt írta elő. Igen, a közvé-

lemény nyomására jöttem szórványba, voltaképpen a magam tekintélyét szolgálom vele. Akkor hát Jézus nekem nem mondja, hogy legeltessem az ő juhait, nem vagyok rá alkalmas? Ne is folytassam az utamat? Jézus elnézően mosolyog azon, hogy én aggályaimnak az Igébe való szofisztikus belemagyarázatával igyekszem a szolgálat személyes felelősségétől szabadulni, biztatva küld nyája legeltetésére, de tudnom kell, hogy az nem az én nyájam, hanem az övé, és az ő akaratának megfelelően kell eljárnom.

Akkor tovább mentem Telekfarkára, de sokkal-sokkal kevesebb magabiztossággal, sokkal szerényebben, és akkor sem, azóta sem mertem erről az ígéről prédikálni.

Az biztos, hogy Krisztus juhainak pásztorolására, keresztyén közösség vezetésére, keresztyén politikára csak az alkalmas, aki Krisztust szereti, aki az övének tudja magát. "Arról ismerik meg, hogy az enyéim vagytok, ha egymást szeretitek" - mondja maga Jézus, és parancsolja, hogy szeressük felebarátainkat, mint magunkat. Melyik az a felebarát, akit szeretned kell? Isten belehelyezett a társadalomba, egymást többé-kevésbé fedő, kisebb-nagyobb közösségekbe. Azokon kezd a szeretetet, akik közelebb állnak hozzád. Amíg családod tagjait nem szereted, ne akard a gyülekezetet szeretni. Amíg munkahelyi beosztottaidat nem szereted, ne akard nemzetet szeretni. Mert nyilvánvalóan hazudik az, aki szívét fájlalja a dél-afrikai négerek sorsa miatt, de nemzettestvére emberi jogaival törődjék más! De Jézus még ezen is túl bővíti a kötelesség körét: Szeresd ellenségeidet is, és semmi olyast ne tégy velük, amit nem kívánsz, hogy a tieddel tegyenek mások! Mi ez az általános szeretet, melynek be kellene hálózni a világot? Hogyan fogalmazzuk meg úgy, hogy ez ne szép szólam, hanem tényleg érvényesülő magatartásminta, társadalmi szabály legyen?

A jogbölcselet szerint a hatalom más emberek akaratának a befolyásolási képességét jelenti. Az erre való törekvés az ember ösztöneiben, az indulat talajában gyökerezik, arra tehát értelmi, racionális eszközökkel hatni nem lehet, éppen mint a létfenntartás vagy a szerelem ösztönére. Egy valami hat az ösztönökre: a magaválasztotta eszmény értékrendje szerinti célképzet, a jobbnak, igazabbnak, szebbnek érzett, hitt másik cél. Ezt általános kifejezéssel erkölcsnek mondjuk. Az emberiség mostani válsága abban áll, hogy nincs általánosan elfogadott eszménye, mely erkölcsi értékrendjét szavatolná.

Nekünk, akik Krisztust akarjuk követni, megvan az eszményünk, akinek célját magunkévá tesszük, akiének akaratunkat alávetjük, akihez érzelmileg kötődünk, akit szeretünk. Akik őt szeretik, azok teljesítik a keresztyén közszolgálat személyi feltételeit, azok legeltetik Krisztus kisebb-nagyobb nyárait, akár családapa vagy akár gyülekezeti harangozó, akár tudós kutató, akár miniszter vagy államfő. Ott, abban a közösségben, melybe Isten állított.

Hozzászólások:

Moldován Béla:

Hála a Jóistennek, összegyűltünk. A Jézus Krisztus útján akarunk járni. Hiszen ő mondta: Én vagyok az út, az igazság és az élet. Ha az ő útján járunk, megtaláljuk az igazságot is, ha ezt megtaláltuk, akkor életet találunk, nemcsak itt a földön, hanem a túlvilágon is.

A szeretet egyetemessége

Kényes, bonyolult kérdés, mit értek "szeresd felebarátod" alatt. A szamaritánus példázata jutott eszembe. Látjuk ott, mit jelent a felebaráti szeretet. A beteg, aki mellett elhalad, ellensége, potenciális ellensége, mégis segít rajta. Elgondolkodtató ez a dolog. Ám a kérdés, véleményem szerint, sokkal mélyebb. Itt világosan látjuk azt a filozófiai igazságot, mely kimutatható a Szentírásban. Éspedig: az ellentétek nem kizárják, hanem kiegészítik egymást. Újabb példázat: Jézus ezt a kérdést teszi fel annak a kanaánita asszonynak, aki segítséget kéri: az ebeknek juttassuk az eledelt? Az erős hitű asszony így felel: az ebek is részesülnek az asztalról lehullott morzsából.

A mi kérdésünk így hangzana: A mi szeretetünknek csak a mi szűk nyájunkra kell kiterjednie? A felelet: nem. A mi szeretetünk igazi felebaráti szeretet kell hogy legyen, mely kizár felekezetet; nemzetséget, fajt. Ha mi tényleg a Jézus Krisztus útján akarunk járni, el kell fogadnunk a parancsot. Próbáljuk meg követni. Hogy tökéletesen nem sikerül, az biztos. Hisz gyarlók vagyunk, és senki sem mondhatja el magáról, hogy tökéletes.

Identitásunk megőrzése

Viszont itt a másik kérdés: Hogyan cselekedjem ezt? Íme, hogyan látom én a feleletet, a Szentírásból véve a példát. Jézus mondja: nekem más akolban is vannak juhaim, és azokra is vigyáznom kell. Mi is ilyen más akol vagyunk. Egyszóval, mint egyén, szeretnem kell felebarátomat, még ellenségemet is, Jézus Krisztus tanítása szerint. Mint nemzet az egység megtartására kell törekednem, az ószövetségi igével élve: Ne keveredjete az ammonitákkal. Itt arról lenne szó, hogy szellemiségünkben, identitásunkban megőrizzük önmagunkat anélkül, hogy megsértenők a felebaráti szeretet jézusi parancsolatát. És itt jelentkezik újra ez az ellentét. Mint egyén, szeretek mindenkit, de mint etnikum, mindent el kell követnem, hogy ez a nyáj együtt maradjon. Ez utóbbi nem tesz "szeparatistává".

Jézus szavait: ha valamit cselekedtél az én kicsinyeim közül eggyel is, azt énvelem cselekedted - nemzetünk minden fia meg kellene szívlelje. Főleg az ifjúság. Jézus Krisztus útjára kell lépni, azon haladni, és beivni a társadalomba is ezt a krisztusi humanizmust. Akkor jóvá lehet tenni a mulasztásokat. Kívánom, hogy mindnyájunknak adjon az Úr erőt, egészséget, kegyelmet hozzá.

Kozma Zsolt:

Kik alkalmasak arra, hogy Jézus Krisztust szolgálják? Ez a textus három feleletet ad. Az egyik válasz: akik szeretik Jézust. A másik: akik hitvallást tesznek róla (Péter is tanítványi körben mondja ezt el). A harmadik: akik a bűnbánat mélységéből tudnak elindulni a szolgálatra "megszomorodék Péter..."

Dobai István kérdése az elsőhöz kapcsolódik. A bevezető mondataiban volt egy olyan is, hogy a jelenkor ideológiai válságából egyedül Jézus Krisztus a kivezető út. Ez a mondat üres, mert mi az, hogy Jézus Krisztus vezet ki? Persze, hogy ő vezet ki. De mit rejt ez a mondat? Mit jelent szeretni Jézus Krisztust? Aprópénzre kell váltani, de nem

úgy, hogy azt mondom: Jézus a felebarát képében jelenik meg. Nem így kell értelmezni az utolsó ítéletről szóló példázatot: aki megcselekedte eggyel is az én legkisebbjeim közül, velem cselekedte meg. Nem szabad azt mondani, hogy minden felebarát felé végzett szolgálat a Krisztus szolgálatával, minden felebarát iránt érzett szeretet a Krisztus iránti szeretettel egyenlő.

Misztika és pietizmus?

Mi, papok szoktuk ezt prédikálni a szószékről: szeresd Jézus Krisztust. Ha nem magyarázzuk meg, két veszély fenyeget. Egyfelől a misztika. Az a szeretet, amely Krisztusnak és az egyénnek valami forró, misztikus kohójában összeolvad az Úr lényével, lényegével, az még mindig üres dolog. A másik oldalról ott leselkedik ránk a pietizmus. Ez mindig feltételhez, tudat alatt vagy tudatosan, egy olyan Krisztus = ember, Krisztus = egyén kapcsolatot, amelyet egy piramissal lehetne ábrázolni. A tetején ott áll Jézus Krisztus, és az alján én. Így Krisztus kivezet engem egyéni sorsom, népem, egyházam válságaiból. Ezek csak frázisok.

Ha megpróbálom felbontani, mit jelent Jézus Krisztus a mai világ számára, először valami mást is meg kell említenem. Mielőtt Jézus Krisztus testté lett volna, addig nem is tudtuk, hogy ki ő. Egész életvitele, amelynek arcvonásai a szeretet, a jóság, a türelem, a békesség, az igazság, a becsület, a kiállás, a hűség és annyi minden, sokszor csak emberinek látszó tulajdonságok. Ebből alakul ki Krisztus képe számomra. Ez Jézus Krisztus.

Az igazi Jézus Krisztus

Így kell nekünk gondolkodnunk. Megengedek magamnak egy köznap példázatot: ha Jézus Krisztus ott állna egy sorban, például sajtot szeretne vásárolni, sosem kapna, mert valakit mindig maga elé engedne. Ha az autóbusról valakinek le kellene maradnia, biztos Jézus Krisztus lenne az. Amikor azt mondom, Jézust követem, Jézust szeretem, ez nem a pietizmus, a misztika jegyében született keresztyéni magatartás kell legyen. Hanem az élet mindennapjaiban is fel kell lelnem őt. Szerintem ezeket a keresztyéni értékeket kell sorba venni a biblia-órákon. S így megmondani, ki Jézus Krisztus. Sosem szabad a Szentháromság második személyét összetéveszteni egy eszmeképpel, ami ilyen vagy olyan mozaikdarabokból áll.

A Jézus Krisztus szeretete. Görög szavakat fogok említeni, de mindenki érteni fogja, amit mondok. Az első kérdés így hangzik: szeretsz-e engem, azzal az igével, aminek a névszói formáját mindenki ismeri, azaz agapé-val. A felelet: filo sze, szeretlek téged, de nem agapé-val, hanem a fileo-val, azaz ragaszkodással, baráti szeretettel. Tehát szeretsz-e engem azzal az önmegtagadó szeretettel, amiről tudjuk, hogy az az agapé, amely nem keresi, mi a szeretnivaló a tárgyban, hanem egyszerűen szeret. Szeretsz-e engem? - Nem, én ragaszkodom hozzád. Megismétlődik a kérdés, ugyanígy, az agapéval, és a felelet megint csak az, ragaszkodom hozzád, szeretlek. És harmadszor azt kérdezi Jézus, hogy ragaszkodsz-e hozzám? Filesz me? Harmadszor már nem az agapéval kérdez. A felelet: filo sze - szeretlek téged, ragaszkodom hozzád.

Azaz Jézus Krisztus nem támaszt Péterrel szemben sem olyan igényeket, hogy teljesen önmegtagadóan szeresse őt. Egyszerűen barátságot, ragaszkodást kér. Na most mit jelent a Krisztus-szeretet, az, amit mi adhatunk? Nyilván a követelmény és az igény az, hogy úgy szeretni, ahogy az agapé kifejezi, de erre nem vagyunk képesek.

Az alacsonyabbra állított mérce

Ebben az esetben mi a másik követelmény? Mondjuk, az alacsonyabbra állított mérce. Az, hogy ragaszkodom őhozzá. Ez a hozzá való ragaszkodás, ez a fileo azt jelenti, hogy elfogadom őt, mint akitől ebben a barátságban állandóan nyerhetek. Azaz: nem önzetlen szeretet, mert az a felebaráti. Nem is önző, hanem - rossz lesz a kifejezés - az a "számító" szeretet. Én tudom, hogy tőle kaphatok valamit úgy, mint ahogy a filosztól, baráttól valamit kapok.

A másik kérdés a hitvallás. Az Jézus Krisztus szolgája, aki elmeri mondani ezt mindenki előtt. Öntsünk tiszta vizet a pohárba! Ha egyszer keresztyének, Krisztust követők vagyunk, akkor ezt tessék elmondani! Nem piacosan, nem demonstratíve! Vagy, mondjuk "demonstratíve", de semmiképpen sem hivaikodva. Amikor alkalom adódik, igenis, tessék elmondani, a tizenegy tanítvány, sőt még az ellenséges világ körében is, hogy ki vagyok, hova tartozom.

Nagyon nehéz kérdés a harmadik, a Péter megszomorodása, a bűnbánat kérdése. Engedjétek meg, hogy erről egy kicsit hosszabban, személyesebben beszéljek. Nagyon sokszor elhangzott december óta, hogy

Egyház és bűnbánat

a református egyháznak, és az egyház tagjainak bűnbánatot kell tartania. Nem olyan egyszerű erre a felelet. Érttem azokat is, akik lemondanak erről, vagy nem tartják olyan szükségesnek. Nézzük csak meg, miről is van szó. A múltban egy csomó ocsmányságot elkövettünk, megalkudtunk, lelkiismeretünk nem a legtisztább. De: én nem vétkeztem. Vajon legyek egy olyan református egyháznak a tagja, amelyik ugyan vétkezett, de ebben a vétekben én nem voltam részes? Ez az egyik. A másik: a református egyház nyilvános bűnbánatot tart. Péternek is ezt kellett tennie. És az ortodox egyházzal ugyanbiza mi lesz? Végül is, ha a református egyház nyilvánosan bűnbánatot tart, az ortodoxok ujjal mutathatnak rá: Na ugye, ők voltak a hibások, akiknek okuk van most a nyilvános bűnbánat-tartásra. Azért ezt most ne mondjuk ki!

Ezt a zűrzavaros és válságos helyzetet én nem látom annyira kilátástalannak. Azt mondtam sok barátomnak, sokszor még magamnak is, hogy ha nektek nem tetszik, hogy ilyenek vagyunk, és ha nem tudjátok most, ebben az átmeneti állapotban elfogadni egyházunkat úgy, amint van, akkor feküdjetek le aludni. Két év múlva felébredtünk, akkor majd meglátjátok, mit csináltunk. Ha egyáltalán csináltunk valamit. Ha nem, akkor hajigáljátok reánk a köveket. Nem arról van szó, hogy ne bíráljuk azt, ami van, vagy hogy eufemisztikusan lássuk és beszéljünk a mai helyzetről. De azt mondani, hogy itt mindenütt rendetlenség és zűrzavar van, ezt nem szabad. Vigyázzunk: amikor nem merünk másokat megkövezni azért, mert ezt vagy azt tették, ennek ne az legyen a vége,

hogy magunkra mindig csak követ dobálunk, csak azért, mert bűnbánatnak lennie kell. Szerintem, ha az egyház bűnbánatot tartott volna, manifesztumképpen, ez igazán nem lett volna őszinte. Kinek lehetett volna őszinte a bűnbánata? Akik elmondták volna, azoknak lett volna a legkevésbé.

Fogadjuk el tehát egymást ebben a zavaros helyzetben úgy, ahogy vagyunk, ahogy gondolkozunk, és fogadjuk el azt, amiért igazán felelősek vagyunk. Eltelt egy olyan időszak, amikor nem készítettünk fel embereket, akiket egy adott pillanatban, a változásnak egy nem remélt pillanatában, oda tudunk állítani. Most mit csinálunk? Mindent indítunk, mindent akarunk, mindenki mozgolódik, az utolsó kis papocskától kezdve a legnagyobb püspökig – és nincs kívül. Lásd az újságokat. Azt se tudjuk, kinek mit és hogyan kell cselekedni. Vajon nem fog az Isten rostáján egy csomó minden kihullani hogy megmaradjon a beindított ki tudja hány száz lapból az a pár tíz, amelyet érdemes fenntartani? Vajon abból a sok mozgalomból és szövetségből nem fogja Isten kihullatni több mint felét és megtartani a jót? Igen, erről van szó. Vigyázzunk, nehogy mi is kihulljunk a rostán.

Újvári Ferenc:

Lelkesedve követtem Dobai István előadását, aki arról beszélt, hogy volt egy történelmi lehetőségünk. Nem éltünk vele, sem mint nép, sem mint egyház. S most itt vagyunk ebben a tespedésben, tehetetlenségi állapotban. Innen keressük meg a kiutat.

A bibliamagyarázat nyomán bennem ezen kérdések vetődtek fel: eljárók egy baráti körbe, ahol ismereteim körét tágítom, információkat gyűjtök, tárgyi ismereteimet gazdagítom. Eljárók egy baráti körbe, ahol lelki táplálékot kapok, a költészetből, irodalomból, filozófiából, jogtudományból, zenéből, Szentírásból. Létezett itt egy értelmiségi bibliakör. Mondottuk, talán ezt kellene életre kelteni. Igen, jó volna újjáéleszteni.

Másik vívódásom azon kérdések kapcsán támadt, hogy közéleti szerepet kik tölthetnek be. Ez tehát egy tanfolyam, ahol meg fogjuk tanulni a Szentírásból azokat a feltételeket, követelményeket, amelyek arra minősítenek, hogy közéleti szerepet töltsünk be? Mondtam magamnak: én nem akarok közéleti szerepet betölteni, nem akarok vezetni sem népet, sem hívó gyülekezetet, sem egyházat. Akkor nekem itt mi a keresnivalóm? Van-e erre szükségem? Ha viszont a laikusok, nem szakemberek bibliamagyarázatát akarom hallani, és én is a Szentírást akarom magyarázni, akkor elmegyek a jehovistákhoz, ahol nincs egy Kozma Zsolt, aki, mint szakember, ellenőrízze a beszélgetést.

Másik kifogásom. Minden egyes kezdeményezésnek vannak távlati tervei és azonnali hatásai. Na most melyek az azonnali hatásai egy ilyen baráti körnek és melyek a távlati tervei? Akkor, amikor Moldáviában a románok tudják, hogy mit akarnak, amikor mi még nem mondtuk meg, hogy mit is akarunk, mi összegyűlünk és töltjük az időt

Töltjük az időt elméleti kérdésekkel?

egy ilyen elméleti kérdés fejtegetésével? Noha Dobai István hangoztatta ugyan, hogy mi itt nem elvont teológiai problémákra keresünk választ, hanem gyakorlati, konkrét kérdésekre. Ilyen gyakorlati, konkrét kérdés

például a telekkönyvi, jogi állapotunk visszaszerzése, visszaállítása, elvett értékeink újra birtokba vétele.

Kozma Zsolt említette: igen, vétkeztem, de nem vagyok bűnös. Ebben a helyzetben bűnösségemet nem ismerem el. Így van. A jogtudományban is vannak bűnösségtől mentes esetek. A jogos önvédelem mentesít a jogkövetkezmények alól. Ha szükséghelyzetben követek el bűncselekményt, ez mentesíthet.

Nem tudom, hogy hová tegyem a gondolatot, a célt, a tervet. Bibliaóra értelmiségi szinten laikusok között? Politikai elit kiképzése?

Szócs Géza:

Ennek az alany-tárgy-állítmány komplexumnak eddig megvizsgáltuk az állítmány oldalát: szeretsz-é; agapé ez vagy csak ragaszkodás? Megvizsgáltuk, hogy ki az, aki szeret, de tulajdonképpen arra a kérdésre, hogy kit, mit takar a tárgy, megnyugtató választ aligha fogunk találni. Némi cinizmussal azt mondanám, hogy könnyű volt Simon Péternek, mert ő tudta, hogy ki kérdezi, ő volt talán az egyetlen, aki tudta, hogy kivel áll szemközt, kinek kell válaszolnia. Bennünk viszont a kétely mindig is ott lesz, vajon akit mi Megváltónak nevezünk, képzelünk, nem egy belőlünk kivetített valami-e, amely különböző idealisztikus képzeleteinket testesíti meg egy fantomban, azt a képzetet, amely nagyon is piaci szempontjainkkal van keverve. Így azt mondjuk, ez Jézus Krisztus, és szeretem őt, ragaszkodom hozzá, követem őt.

Ezt egészen konkrét alapkérdésre lefordítva: a krisztusi, a keresztyéni összefüggésekben kell vizsgálnunk. Fölidézném, amit nemrégiben fejtegettem. A magyarsággal való azonosulásról van itt

Generációkon át összegyűjtött bűnök

szó. Igen könnyű azonosulni egy olyan nemzettel, amelyik a tudatunkban Szent Lászlókból, Mátyás királyokból, Károlyi Gáspárokból, Kossuth Lajosokból áll. És még sorolhatnám. Sokkal nehezebb egy olyan nemzettel, amelyben akarva-akaratlanul Iskárioti Júdások, Görgey Artúrok vannak. Bár lehet, hogy igazságtalan vagyok, de most szimbolikus értelemben említem e neveket. Bizony vannak árulók, vétkesek, bűnösök, akik magyar emberek. Olcsóbbik megoldás azt fejtegetni, hogy teszem azt Szálasi nem is magyar, esetleg örmény. Így fölmenthetem saját fajtámat a különböző vétkek alól. Én azt hiszem, hogy a közéleti vezető ember akkor igazán jó, ha képes azonosulni, szembenézni azokkal a vétkekkel, hibákkal, bűnökkel, amelyeket felebarátai elkövettek.

Hogy ezt a gondolatot világosabbá tegyem, elmesélek egy kelta novellát a bűnevőről. Olyan vidéken játszódik a cselekmény, ahol temetéskor sajátos szokás él. Amikor valaki meghal, fölgravatalozzák, gázdagon terített vacsorát tesznek a halott mellkasára. Ekkor jön a bűnevő, az a pária, akit a társadalom kivetett magából. Senki sem áll vele szóba, nem kap munkát sem. Kizárólag akkor van rá szükség, amikor valaki meghal. Minden falattal, amit a halott mellkasáról magához vesz, magához veszi az illető egy bűnét. Persze a vacsora attól függően bőséges, hogy mennyire volt bűnös az elhalt. Amikor mindent megevett, a halott lelke tisztán szállhat fel a mennybe. A

novella akkor kezdődik, amikor a bűnevő hazatér egy ilyen lakomáról. Már öreg, beteg, és meghal. A felesége vívódik. Férje, aki olyan sok fekete bűnt magára vett, most elkárhozik. Ezt nem engedheti. Ekkor kamasz fiát kényszeríti arra, hogy a bűnevő mellkasáról megegye a nagyon gazdag vacsorát, így magára vállalva minden bűnt. Ott áll egy tizenötéves fiú, aki a generációkon keresztül összegyűjtött bűnökkel indul.

Nagyon sokszor az az érzésem, hogy a mi korosztályunk az, amely apák sok-sok nemzedékének a bűneit kell viselje. Itt akarva vagy akaratlanul elkövetett bűnökre, mulasztásokra gondolok. Vagy talán ezek nem is valós bűnök, csupán a mások szemében azok. Következményeit azonban nekünk kell viselnünk.

Nekünk szembe kell néznünk ekkor a következőkkel: vállaljuk-e, hogy ehhez a közösséghez tartozunk, ennek a közösségnek a nevében szólunk, érdekeit képviseljük, azokat föl vállaljuk? Úgy, ahogy Jézus Krisztus számára ez a választás sem volt föltétlenül automatikus, magától értetődő. Ő még apellált ahhoz az Atya Istenhez, aki a keserű poharat tőle elvehetné. Azt szeretném itt megvilágítani, hogy ez távolról sem volt annyira magától értetődő és természetes. Egy választás volt ez részéről is. Döntés volt, és ő ezt vállalta.

Ha lefordítjuk mindezt a magunk kis gondjaira, azt hiszem, hogy azok az emberek alkalmasak közülünk vezetésre, akik képesek szembenézni, nem azonosulni, szembenézni a bűnösökkel, és akik hajlandók, képesek levonni a következtetéseket.

Kozma Zsolt:

Úgy érzem, először tisztázni kell, mit akarunk. Vagy arról legyen szó, hogy miképpen hat ki az evangélium az egyházból a világba, mint só és kovász hogyan hatja át, vagy pedig arról, hogy miképpen fogja fel ezeket a jeleket az egyház, hogyan reagál rá és mit mondunk mi erre.

Ha közéleti kérdések felől nézzük, például a telekkönyvi problémák felől, nagyon helyes. Ezek az égető kérdések. Viszont ez egy más megközelítése a dolognak, mint hogyha azt mondanánk: az evangéliummal kitekintünk ezekre a kérdésekre. Tisztázzuk, honnan hová akarunk eljutni. Abban mindenképpen egyetértünk, hogy az evangélium fogja megadni a magyarázatot.

Felvetődött, nemcsak itt, az egyház és a politika, lelkipásztor és politizálás kérdése. Mindenkinek azt mondtam: nem engedni be semmi-féle politikát az egyházba, de minden politikai kérdés tisztázásakor az

A politika nem hatolhat be az egyházba

egyházból küldjük ki ezekre a kérdésekre a választ. Ez nem apolitikus magatartás, egyszerűen védelem. A politikától védjük az egyházat. De az evangélium tegyen szolgálatot a világban is, hogy a politika olyan legyen, amilyennek kell lennie. El kell végre döntení, hogy honnan közelítsük meg a kérdést.

Sipos Gábor:

Az az érzésem, hogy ez nem kettősség, hanem ugyanazon dolognak a két oldala. Itt úgy tüntettük fel, hogy az egyház és a világ két külön dolog, amely hat egymásra valamilyen formában. Holott ez két olyan körhöz hasonlít, amelyek nagyon nagy területen átfedik egymást. Nem azonos az egyház a világgal és a világ sem az egyházzal. De éppen a mi példánkból világlik ki, hogy ezek nem különálló dolgok. Mi egyrészt a világban is élünk, kisebb-nagyobb közéleti feladatokkal vagyunk megbízva, ugyanakkor pedig a keresztyén egyház tagjai vagyunk. Szerintem egészen nyugodtan vállalhatjuk ebben a beszélgetésben, hogy mint laikusok forgassuk a Bibliát, és keressük abban a választ felmerülő kérdéseinkre. Ne válasszuk külön a kettőt. Ha egy kérdésben az tűnik fontosnak, hogy az egyház feleletét, tanítását hogyan visszük ki a világba, hogyan valósítjuk meg a gyakorlatban, akkor ezt az utat keressük, ezt válasszuk. Egész könnyen elképzelhető azonban, hogy egy égető, a társadalomban felmerülő kérdést vizsgálunk meg keresztyéni szempontból és a világ felől érkezik a kihívás. Ebben az esetben baráti kör leszünk, amely bibliai kérdésekről is beszél, bibliaóra leszünk, minden együtt. Hogy miért van erre szükség? Habár Újvári testvérünk

Kis körökben kezdődik a megújulás

azt mondta, ő nem közéleti ember, ellent kell mondanom neki. Ő is ugyanolyan közéleti ember, mint bármelyikünk ebben a körben, mint mindenki az életben, mert a család is közösség. Ezen kívül mindenkinek van baráti köre, társaságban él, közéleti ember. Úgy érzem, ez a cím: A közszolgálat személyi feltételei, nemcsak a legnagyobb beosztású politikusokra vagy a tudományos élet elöljáróira vonatkozik, hanem egészen alacsony szinten, és egészen széles körben mindenkire. Hiszen a társadalom ilyen kis körökből tevődik össze. Ha ezekben a kis körökben nem kezdődik megújulás, Krisztus felé fordulás, Krisztus követésének elfogadása, ennek igénylése, akkor nem várhatjuk, hogy legmagasabb szintű vezetőink egyből Krisztus-követőkké váljanak, és így társadalmunk mindjárt megváltozik. Ezért tartom én szükségesnek ezt a most kialakuló és saját útját kereső közösség próbálkozásait.

Kozma Zsolt:

Én gondolom, a baráti kört és a bibliaórát nem kell egymás ellen kijátszani.

Mindegy, hogy az igéből kiindulva világosodnak meg kérdéseink, vagy hogy kérdéseinket állítjuk utólag az Ige fényébe. Viszont maguk a kérdések, a helyzetek, azok mindig konkrétak legyenek. A kérdés mindig konkrét, és hiszem, hogy az Ige minden helyzetben választ ad rá. Az egész dolog eljuthat odáig, hogy például a következő témánk pont az ingatlan kérdése legyen. Nem arról van szó, hogy alkalmazzunk rá textust. Viszont el tudom képzelni, hogy erről beszélgezzünk. Tudniillik borzasztó nagy dolog az, hogy minden nyitottságunk ellenére információszegénységben élünk. És nagyon hiányzik az, hogy információinkat, kérdéseinket az Ige fényében átadjuk egymásnak.

Moldován Béla:

És el kell indítani ezen az úton az ifjúságot, a keresztyénség útján. Ha ezt nem tesszük, akkor nemcsak mi itt Erdélyben, hanem Európában is elvesztünk. Ez egy nagyon komoly kérdés. Ha már az első szabad évben így indult el az oktatás, akkor legalább tegyünk meg mindent annak érdekében, hogy a következő év egészen másképpen sikerüljön. Sokat gondolkoztam ezen. Népszerűsítő kis füzetecskékre gondoltam elsősorban. Hajlandó vagyok például tudományos megvilágításban rámutatni arra, hogy a Szentírásnak igaza van.

Felkérem a költőket, zeneszerzőket, írókat, minden értelmiségit, akinek megvan a maga talentuma, hogy azon a kis területen, ahol hatni tud, terjessze az evangéliumot. Főleg az ifjúságnak, mert mi hamar távozzunk. És ki következik utánunk?

2. Összefér-e a keresztyénség a közzszolgálattal?

1990. november 23.

Bevezető:

Sipos Gábor:

János evangéliuma 17. rész, 15. és 18. vers: "Nem azt kérem, hogy vedd ki őket e világból, hanem hogy őrizd meg őket a gonosztól. Amiképpen te küldtél engem e világra, úgy küldöm én is őket e világra."

Beszélgetésünk a múltkori folytatásaképpen arról szól, hogy a közéletben szerepet vállaló keresztyén ember milyen magatartásformákat kövessen és milyen feladatokat ró reá ez a szerepvállalás.

Megvallom, bevezetőm nem azonnal elfogadható állítások felsorolása, inkább kérdések sora lesz. Némelyikre feleletet is próbálok adni, jórésztük azonban nyitva marad, hogy együtt keressük a választ.

Kell-e közzszolgálatot vállalnia a keresztyén embernek? Ha különösnek tűnik is első hallásra ez a kérdés, fölvetése jogos, hiszen a Krisztus-követő ember tudja, hogy nem ez a látható anyagi világ a minden, rajta túl a jövőben létező "maradandó várost" keresi, s ez a sokféle nyomorúságban vergődő világ csak akadályozza az Isten felé való fordulásban. S ha ez így van, nem jobb-e a keresztyénnek a világtól elfordulva munkálnia üdvösségét? A világból, a sokféle bűnnel-bajjal terhelt emberi társadalomból kivonulni szándékozókna intő jel, sőt parancs Jézus imájának mondata: nem kérem, hogy vedd ki őket e világból. Első kérdésünkre tehát határozott igen a válasz.

Azonban rögtön jön a következő kérdő mondat: az emberi társadalomban élő, a közéletben szerepet vállaló keresztyén ember miként teheti ezt? Hítén, életmódján, viselkedésén - melyeket mind Krisztus-tanítványi mivolta határoz meg - nem eshet csorba. Nagy kérdés, hogy miként oldható meg a gyakorlatban a csorbítatlan keresztyén életvitel és a korántsem krisztusi jellegű világban való közzszereplés egyeztetése. Erre felel a 15. vers: Jézus arra kéri mennyei Atyját, hogy a világban élő tanítványait őrizze meg a gonosztól. Vagyis a világban élő és munkálkodó Krisztus-követők csak naponként kért és kapott kegyelemmel, lelkiezővel, nem a maguk erejében bízva maradhatnak keresztyének.

A közzszolgálat legismertebb formája a politikai szerepvállalás. Itt rögtön kérdőjelek merednek elénk: a kompromisszumok játékaént ismert politikában hogyan vállalhat szerepet Krisztus tanítványa? Mennyi kompromisszumot köthet a keresztyén ember a jó cél érdekében? És jön a régi kérdés: szentesíti-e a cél az eszközt, s ha igen, milyen határig? A mindennapi politikát a nem túl tiszta eszközökkel vívott harc jellemzi, a rágalmazás, az erőszak. A keresztyén politikus természetesen nem válaszolhat a támadásokra hasonló eszközökkel, így viszont megjósolható a sikertelensége.

Fenti kérdéseim persze a jelenre vonatkoznak, de tekintsünk kissé a jövőre is. Eszményünk a közélet, a közszolgálat krisztianizálása. Ez az egyéntől indul, az egyéni megtérés-megtisztulás a forrása. A szelídség, béke, jóakarát kitartó képviselővel érhetünk el eredményt, lassan táguló körben. Erre az egyéni megtérésünkből fakadó küldetés-tudat ad erőt, a 18. vers értelmében: a világi életre, a krisztusi szellemű közszolgálatra ugyanolyan felső parancsunk van, mint amelyet Jézus kapott Atyjától. A keresztyén ember küldetéstudatának alázattal, szelídséggel, reális önismerettel kell párosulnia, hiszen csak így lesz méltó az örök példához: Jézus Krisztushoz.

Hozzászólások:

Juhász Tamás:

Ez az imádság azért megrázó, mert véghelyzetben, peremhelyzetben hangzik. Isten Fiának végső könyörgése, ami nemcsak egy halál előtti, hanem a tanítványok szétszórátása előtti pillanatban hangzik el. Akkor, amikor már lecsörrent a harminc ezüstpénz, amikor - nemsokára - megszólal a kakas... Nagyon bensőséges ima ez. Ezt a helyzetet kell magunk előtt látnunk, amikor mondanivalóját keressük.

El lehet-e egyáltalán választani egymástól a Krisztus-tanítványság és a közszolgálat (világ) kérdéseit? Szerintem nem, mert a keresztyén ember óhatatlanul a "poliszban" forgolódik, közszolgálatban áll. A krisztusi élet nem elzárkózó meditáció, nem öncélú Isten-felé-fordulás. Minthogy kisugárzik belőle, hogy ő a föld sója, a világ világossága. Köznapi hasonlattal élve: Krisztus tanítványságát tanulva nem kell külön receptet adnom a polisznak minden egyes tagjának. Azt a közízlést kell kialakítanom, aminek segítségével mindenki megfőzheti a saját főztjét. Ám azt a politikai pályát, vagy küzdőteret, ahol a közszolgálat szerepléssé válik, azt nem kell feltétlenül vállalnia a keresz-

Nem közszereplés!

tyén embernek. Mert akkor mások receptjei szerint él, vagy ő tukmál recepteket másokra. Az elmúlt hónapokban sokszor éreztem, amikor az érdeklődés előterébe kerültünk, hogy valamiféle szereplési vágy, illetve szereplési kényszer támadhat bennünk, s ez veszélyes területre sodorhat. Itt kell élesen meghúzni a határt. Én nem tudom megmondani, hol a határ, nem tudom, hogy nagyra becsült előljáróink, határon innen és túl, akiket a kelet-európai változások magasra emeltek, nem szenvedtek-e csorbát keresztyénségükben éppen emiatt? Úgy érzem, egzisztenciálisan sürgető kérdéssé válik e határ meghúzása akkor, amikor valaki lelkipásztorként vállal közszolgálati-politikai szerepet.

Újvári Ferenc:

Akik velem voltak a múlt alkalommal, azokat emlékeztetem, akik most vannak először jelen, azokkal közlöm, hogy első összejövételünkön megállapodtunk: ez nem hagyományos bibliaóra. Ez a közösség azzal a céllal indult, hogy megfogalmazza megváltozott viszonyaink között azt a világnézetet, amelynek képviselőiben bekapcsolódhatunk sorskérdéseink rendezésébe.

A Szentírással foglalkozunk, annak tükrében fogalmazzuk meg magunknak a keresztyén világnézetet, amelyre az egész társadalmi életet rá szeretnők állítani. Múltkori beszélgetésünkön elhangzott az a gondolat, hogy ne vigyük be a politikát az egyházba, de a társadalom minden megnyilvánulásában ott éljen a Szentírás tanítása. Krisztus nem kivette, hanem visszaküldte tanítványait a világba. Miért? Hogy az adott realitásokat megváltoztassák.

A realitások megváltoztatása

Mi lett volna az emberiség életével, ha Petőfi, Galilei, Kossuth, maga Kálvin is azt mondja: ezek a realitások, tudomásul veszem őket és e realitások között próbálok kompromisszumokat kötni. Ezeket a gondolatokat kellene tisztáznunk. Vállaljuk-e a Szentírás szellemében az adott realitások megváltoztatását? De mi az adott realitás? Amit Makkai fogalmazott meg még 1937-ben: "A mi, kisebbségi sorba jutott véreink, idegen nacionalizmusok testében legnemesebb életcéljuk szerint tétlenségre kárhoztatva, mellőzve, teljesen ártatlanul és méltatlanul lenézve, emberi méltóságukban szenvednek olyan kibeszélhetetlen sérelmeket, amely a világtörténelem e legsötétebb korszakának rettenetes ítéletévé fog válni."

Az első legfájóbb kérdésem mindenképp az, ami engem emberi méltóságomban zavar. Ezt baráti körömben sem győzöm hangoztatni. Csak zárójelben, ennek kapcsán jegyzem meg: tegnapelőtt nálam járt Komáromi Jóska. Ha két magyar ember összeül, miről beszélhetne, ha nem a sorsunkról. Szóba került a kisebbségi kérdés. Ekkor azt mondja Jóska: engedelmet kérek, ez nem az én kérdésem, én nem vagyok kisebbség. Megöleltem. Én már 1989 nyarán meghirdettem, mi nem akarunk többet kisebbség lenni a mi hazánkban. Nekem más jogi státusom van itt. Egyébként is, egy demokratikus rendszerre felépített társadalomban nem léteznek ilyen természetű értékrendek, minősítések. Ott nincs többség és nincs kisebbség, mert ez már önmagában diszkrimináció. Az új társadalomban nem is lesznek már kisebbségek.

Dobai István:

Nagyon különösnek tartom, hogy a bevezetőben testvérünk a közéleti tevékenységet a kompromisszumok játékának mondja. Először megütött, de utána láttam, hogy ez már annyira igaz, hogy egyenesen közhelyszámba megy Európa-szerte. Hogy meddig lehet a kompromisszummal, megalkuvással elmenni, az külön kérdés, az erkölcstan alapkérdése.

Semmi sem indokolhatja a bűncselekményt

Én csupán annyit mondhatok, hogy semmi sem indokolhatja a bűncselekményt. Tudatosan bűnt elkövetni semmiféle céllal és szándékkal nem lehet, nincsen jószándék, ami ezt menthetné. Erre a legjobb példa az emberiség története. Azok a megalkuvások, amelyeket az emlegetett keresztyén politikusok, keresztyén közéleti emberek követtek el, azok a két veszedelem közül a kisebbiket választották. Nem arról az esetről van szó, amikor megölöm embertársamat, hogy kétszer annyit mentsek. Ilyen kérdés nincs az életben, ha fel is merül, mondvacsinált.

Keresztyén elnevezéssel Európában sok párt, mozgalom született, a keresztyénség közéleti jelszóként jelent meg. És mi éppen azért ültünk össze, hogy a keresztyénség fogalmkörét tisztázzuk. Annak, amellyel kétezer esztendő alatt annyiszor visszaélt az emberiség. Határozzuk meg és próbáljuk úgy követni, hogy az ne legyen visszaélés Krisztussal, Krisztus tanításával, akire hivatkozva kétezer éve a legszörnyűbb bűnöket követték el a világban. Fiatalabb testvéreink nem tudják, hogy Hitler háborúja is keresztes háború volt, de ez csupán a legutolsó. Azelőtt a legkeresztyénibb francia király adta Szulejmán szultánnak az ágyúkat ahhoz, hogy Mohácsnál a magyar seregeket elpusztítsa. És ennek nincs vége. Krisztus azt mondja: azok tartoznak hozzám, akik egymást szeretik. Ez a szeretet nagyon tág fogalom, jó lenne, ha valaki közülünk arról is beszélne: mit jelent a közéletben az emberi szeretet. Mert ez az első számú kötelességünk a társadalomban.

Ha ezt kisebbségekre vonatkoztatjuk, sajnálkozva kell megmondanom, hogy a demokráciának velejárója a kisebbség, hisz a többség uralmát jelenti; ezt elvitatni a demokráciától nem lehet. Éppen ezért a demokrácia uralomra jutása után a világon felvetődött a kisebbségi kérdés is.

Szócs Ferenc:

De ne a sok lúd disznót győz elve alapján értelmezzük a demokráciát. Ma a minőség, a kialakult erkölcsi értékrendek, a Szentírásra alapozott értékrendek demokráciája jelentkezik.

Hol van az igazmondás és a hamis beszéd között az átmenet? Ilyen természetű fogalmakat kell mi tisztázzunk az eljövendőben. Meddig tűr-

Krisztus sohasem ejtette át híveit

jük, hogy a politikának vezérelve az legyen, hogy minél jobban hazudsz, annál jobb politikus vagy? Ez az, amit én nem tudok összeegyeztetni a keresztyén tanítás elveivel. Ezek azok a rések, amelyeken át kell törnünk, ha megújulásról akarunk beszélni Európában. Elsősorban a magunk revízióját akarjuk megindítani. Akkor pedig ezekkel a kérdésekkel kell felvérteznünk magunkat. És ezen értékek erejével kell fellépünk munkahelyeinken, dobogókon, politikai gyűléseken. Szerezzünk érvényt a keresztyén tanításnak. Krisztus sohasem ejtette át híveit. Ilyent Krisztus nem ismer. Ide kellene letisztázódnia etikánknak. Ez csak rajtunk múlik. Vállaljuk-e, hogy Krisztus tanítványai legyünk? Mi vagyunk-e azok, akiket ő a világba küldött? Ha nem, akkor nincs értelme, hogy magunkat keresztyéneknek nevezzük. Így kell a múlttal szakítani, ez a múlt elemzése.

Keresztyénség és közszolgálat. Amikor ezt hallottam, a televízióban látott kép jutott eszembe. A nagybányai görög katolikusok vissza szerettek volna térni templomukba, ám az ortodoxok kegyetlenül védték. Jó kis dulakodás keveredett a végére. Keresztyének voltak mindahányan, a vezetőik közszolgálatot végző keresztyének. Kinek volt igaza? Nyilvánvaló, nem lehet az igazság birtokában az, aki rosszul alkalmazta a keresztyén tanítást.

Arra gondoltam aztán, hogy ez így folyik a Lajtán, méginkább

Biharkeresztesen innen. Ott van egy másik kép, ami szintén régóta zavar. Eszembe jutott, hogy az észak-írországi protestánsok és katolikusok ölik egymást, ki ahogy tudja. S mindez a huszadik század végén. A művelt Nyugat, a Lajtán túl. Ez mindig is bántotta az én Nyugatot tisztelő, a nyugati civilizációt értékelő magatartásomat.

Mégis, általános észrevételem, hogy keresztyén szolgálatot végző vezetőink, a jelenleg megállapított jogrend keretében, valamelyest haladtak előre. Bizonyíték rá, hogy eltörölték több országban a halálbüntetést. Én, világi oldalról, nagyon sokszor helytelenítem ezt, ismerve a népet, többek közt a magyarokat. Tudom, nagyon nevelő hatása lenne egy halálos ítéletnek, főleg, ha közbűntényesekről van szó. De úgy látszik, a világ a keresztyén erkölcsök felé hajlik a második

A világ a keresztyén erkölcsök felé hajlik

világháború óta. És épp a közszolgálatban levő személyek világnézete kezd jó irányba változni, hisz vannak olyan keresztyéni intézkedések, amelyet a nagy tömeg nem helyesel.

A politikában a játékszabály az őszinteség, a nyíltság, a becsületesség. Aki ezeknek a feltételeknek nem tesz eleget, azt nem nevezhetem keresztyén táborhoz tartozó politikusnak.

Dobai István:

Milyen feladatokat ró a keresztyén emberre a közszolgálat? - ehhez kérnék most hozzászólásokat.

Szőcs Ferenc:

Még egy probléma megoldatlan maradt. Nem említettem a bűn fogalmát. Létezik, mondjuk úgy, kétféle bűn. Milyen értelemben kétféle? Bűn a bibliai fogalmak szerint: ne okozzak kárt felebarátomat. És létezik a jogrendi bűn. Például, ha valaki túl sok cukrot raktároz a saját kamrájába, a jelenlegi törvények szerint szintén el lehet ítélni. És mind a két bűnért ugyanoda kerülhet az ember.

Hogyan tevékenykedhet a keresztyén szolgálat a jogrendiségben? Meg kell vizsgálni a megalkotott törvényerejű rendeleteket, mennyiben felelnek meg a tízparancsolat szellemének. Amennyiben átlépik azt, már nem humánusak. A nürnbergi bíróságon is, ha valaki arra hivatkozott, hogy a törvénynek engedelmeskedett, feltették neki a kérdést: megvizsgáltad-e előbb a lelkiismeretedet? Megfelelt-e a törvény az etika szabályainak? Vagy pedig emberellenes az a törvény?

Dobai István:

Minden kérdésre a Szentírásból keresünk feleletet. Nem baj, ha nem kapunk választ mindenre most. A lényeg, hogy elindul egy tisztulási folyamat bennünk. Elindult a magunk lelkiismeretének a vizsgálata, és megindult egy megújódási folyamat. Ezt szeretnénk magunkkal vinni, baráti körünkbe is elültetni.

Juhász Tamás:

Észak-Írországból a katolikus-protestáns ellentét nem olyan, amilyennek messziről látjuk. Itt járt nálunk nemrégiben az ottani református egyház elnöke és azt mondta, ő harminc éve él Belfastban, de a saját szemével még egyetlen incidenst sem látott. Csak a televízióból értesül ezekről a terrortámadásokról, gyilkosságokról. Azt mondta, hogy a közhangulatot az kelti, amit a televízió bemutat.

Újvári Ferenc:

Feltételezem, hogy ez nagyon ritka eset, de ha a televízió mindekit bemutatja, akkor folyamatos kell legyen. S ha felmerült ez a kérdés, hozzá szeretném tenni, hogy ez csupán látszólagosan vallási probléma. Valójában gazdasági érdekek mozgatják az egészet. Ott vallási alapon rendeződnek a gazdasági problémák, nálunk nemzetiségi alapon. Sőt, ha jól utánanézzünk, az ortodox és görög katolikus egyház torzsalakodásának hátterében is ez áll.

Adorjáni László:

Szükségszerűnek tartom felidézni a 15. versben levő mondatot: Őrizd meg bennünket a gonosztól! Úgy látom, eluralkodott rajtunk a gonosz, a politikában, a társadalomban. A sokszor nagyon is bűnös világ belém itatódik. Mondják is az emberek: Tiszteles úr, nem tudok nem vétkezni, mert mindig felbosszankodom valamin. Sokszor így vagyunk mi is. Ha valakit bűnös hozzászólása rossz helyzetbe sodor, az néha engem is arra ösztönöz, hogy visszavágjak. Valósággal belénk mar ez a világ. Sokkal többet megenged magának is a keresztyén ember, hogyha az őt körülvevő politika, társadalom is bűnös. Természetes, az lenne a legjobb, ha a keresztyénség, maga az egyház is tekintély lenne a világban, és ez visszahatna a politikára. "Őrizd meg minket a gonosztól!" - ismétlem. Magamon látom, ha nem imádkozom: Istenem, őrizd meg engem ettől a gonosztól, mely belém mar, rám telepszik, akkor hiába ítélem el mások hibáit. Így vizet prédikálok és bort iszom.

Makkai János:

Bátorkodom én is hozzászólni, előrebocsátva, hogy nem vagyok a szavak embere, inkább analitikus beállítottságú vagyok.

Úgy érzem, a kompromisszum említésekor mindenünkben kirobbantott e szó valamit és ennek árnyékában próbálta mindenki elmondani véleményét. De itt sokkal nagyobb lélegzetű dolgokról van szó. Mi játszódhat le az én lelkemben, így, ahogy beszélgetünk? Őszintén szólva, az az érzésem, túl magasra állítottuk a mércét, erkölcsi normáink mércéjét. Mindnyájan a magunk életében, tevékenységi területén egyformán vagyunk bűnnel, hibákkal terhelve, attól függetlenül, aki becsületesen elvégzi munkáját, és egy politikus, aki nyilván közéleti életet él, lehet egyformán bűnös.

A keresztyén hit - önmagában kompromisszum?

A kompromisszum nagy kérdés. Elemezni kell ezt a dolgot, mert nagyon sokrétű és vetületű ez az egész. Én kompromisszumot köthetek az anyósommal a családi béke megőrzéséért, viszont ez elvezethet oda,

hogya a gyermeknevelés, a családepítés olyan fordulatot vesz, amivel az én gyermekeim jövőjét veszélyeztettem. Ez nagyon köznapí példa. De ki lehet vetíteni az egészet közéleti síkra. Amikor kompromisszumot kötünk, azt nagyon komoly analízis előzi meg. Ilyen egyszerűen erről nem lehet beszélni. Ahogy Dobai testvérünk is mondta, ezek a dolgok külön beszélgetést igényelnek.

Így, ahogy beszélgetünk, felvetődött bennem az a gondolat, hogy most már végül mi a keresztyén hit. Az, hogy hallgassak és távozzak a beszélgetés után anélkül, hogy elmondjam a véleményemet, azért, hogy ne sértsek meg senkit, vagy nehogy szemembe vágják, az én gondolataimat, észrevételeim nem helyesek, és ezzel magamra vonjam a jelenlevők haragját. Egyszóval kössek kompromisszumot? Mi a keresztyéni magatartás? Igaz az, ha keresztyén vagyok, akkor nem lesz a kettőnk, a többünk beszélgetése személyeskedés. Meg tudjuk-e ezt állani? Kapunk-e lehetőséget arra, hogy egy olyan közösséget hozzunk össze, ahol a beszélgetések keresztyén szellemben tudnak lefolyni? Fel tudunk-e annyira szabadulni? Nem kötünk kompromisszumot, ha elmondjuk a véleményünket. Véleményünkkel nem sértünk senkit. A Szentírás alapelveihez tartozik, hogy a mások véleményét türelemmel és szeretettel végighallgassuk.

Kelemen Attila:

Köszönöm ezt a mondatot. Felbátorít engem, hogy elmondjam, amit gondolok, hogy ne kössek kompromisszumot magammal. De, úgy érzem, már első pillanatban kompromisszumkötéssel indultunk. Úgy tűnik a mi egyházfelfogásunk, keresztyénség-felfogásunk már kompromisszumos. Ez valahogy kitűnik abból is, hogy két verset elfelejtettünk. A 16. versben található: nem e világból valók, mint ahogy én sem e világból való vagyok.

Miről van itt szó? Biztosan nem a közszolgálat mellőzéséről, mert nem ebből a világból vagyunk. De valahogy követnek érzem magam ebben a világban. Krisztus igéje az igazság s ez benne foglaltatik a 17. versben: Szenteld meg őket a te igazságoddal. Íme a válasz arra, van-e igazság, amiért kiállhatunk? Tehát, ha követként, keresztyén emberként

A küldő ország érdekeit képviselem

állok itt a világban, akkor az én dolgom az, hogy azon ország érdekeit képviseljem, amelyiknek követe vagyok. És ez Istennek országa. Számomra ez azt jelenti: Isten országáért dolgozom ezen a földön; nagyon sarkítva: nem ezért a világért. Az egyház ebben a világban olyan, mint lélek a testben. Fontosnak érzem valahol, hogy erre is gondoljunk ebben az egész közszolgálat-vállalásban, ebben a határkeresésben. A határt nem mi állapítjuk meg, hanem ő, aki minket küld.

Újvári Ferenc:

Az a világ, amelyben a fajgyűlölet, a hazudozás, gyilkosságok, törvénytelenések folynak, az a világ nem az én világom. Én egy olyan világban szeretnék élni, ahol nincs lopás, nincs hazudozás, nincs mellébeszélés, nincs félrevezetés. Azt a világot akarom, amelyet a tízparancsolat tár elém. A gyilkosok, hazudozók, csalók világán változtatni kell. Ezért küldte vissza Jézus a tanítványokat a világba.

Dobai István:

Felmerült eddig egy néhány kérdés. A megalkuvás megengedettségi foka. Az igazmondás kötelessége. A politikus, népszerűségét keresve, milyen mértékben lehet demagóg.

Nem állítom, hogy csak ezek léteznek, hogy ezek az elsőrendű kérdések. Nagyon fontos a tájékoztatás is, ezzel kapcsolatban az igazmondás, vagy az igazmondás kötelessége. Ám ennek hátulütője is van. Példának említeném az itt már elhangzott írországi eseményeket. A terrorhangulatot a televízió kelti azzal, hogy olyan bűncselekményeket propagál, amiről a kutya sem tud. A mi esetünkre is érvényes ez. Ki ijedt volna meg a marosvásárhelyi eseményektől, ha azt hónapokon keresztül nem sulykolják bele a tömegbe?

Mi, Krisztust követve, a magunk kötelességét keressük e kérdés kapcsán. Keressük egyelőre azért, hogy ha mi nem is vagyunk alkalmasak kivezetni a népet Egyiptomból, vagy ha ki is vezettük, nem tudjuk bevinni az Ígéret Földjére, neveljünk hát egy új nemzedéket, amely majd alkalmas lesz erre. Keressük eme nevelés normáit, hisz erre jó volt az Egyiptomból kijöttek beteg és fertőzött nemzedéke is. Ez a célunk.



3. Megalkuvás a közéletben

1990. december 21.

Bevezető:

Makkai János:

Mert úgy van az Isten akaratja, hogy jót cselekedvén, elnémitsá-
tok a balgatatag emberek tudatlanságát, mint szabadok, s nem mint akiknek
a szabadság a gonoszság palástja, hanem mint Istennek szolgái. 1Péter
2, 15-16.

A tudatlanság zajos. A balgatatag ember tudatlansága még zajosabb.
A balgatagság erőszakossá teszi a tudatlant, makacssá, dühössé, sokszor
veszélyessé, például ha tömegjelenséggént nyilvánul meg.

A tudatlanságot a balgatatagokban nem lehet csak szavakkal
eloszlatni: cselekedet, példaadó cselekedet kell hozzá elsősorban.
Elsősorban, mondom, mivel ennek az elnémitési folyamatnak fázisai
vannak. Az első fázis az elnémités elérése; a fülek, a szívek, a
jósándék megnyitása, indítása. Odáig juttatni a balgatatagot, hogy
dúhe, elvakultsága a tettek hatására felengedjen, illetve addig a
pillanatig, amikor felfigyel a cselekedetre és amúgy kérdőleg szükséges
megtorpannia.

Ekkor lehet hozzá szólni, vagy egyáltalán ekkor történik meg
(valósul meg) az a kontaktus, amit már az értelem ural, és áttérhe-
tünk a második fázisra, a cselekvő "szolgaság"-ra.

Erre tanít minket az Írás, az elsőnek felolvasott versben. Első-
sorban el kell juttatni a balgatatagot eddig a pillanatig. Itt kezdődik
a cselekedetek folyamatának második fázisa: "... cselekedjetez mint
szabadok, de nem mint kiknek a szabadság a gonoszság palástja, hanem
mint Istennek szolgái."

Figyelmeztetés van ebben. Figyelmeztet minket az Isten ennek
a pillanatnak a veszélyességére és ugyanakkor a nagyszerűségére is.
Mert amikor sikerül elnémitani a balgatatagot, egyszerre lehetőségek, al-

Holtponton a balgaság

ternatívák százai tódulnak elő. Olyan ez mint egy feldobott kő a
holtpontban; megragadhatod, súlya nincs és arra pöccinthez, csekély
erővel, amerre akarod. Szabadon úgy cselekedhetsz, amint akarsz. Ha
oda jutsz, hogy a balgatatag ember tudatlansága elnémul, illetve
elérkezik arra a pontra, ahol indítást érez a kommunikációra, szándékot
a meghallgatásodra, akkor az egy győzelem.

Kisebb-nagyobb tömeg vagy egy személy felett győzedelmeskedik
példaadó, meggyőző, sok energiánkba került cselekedetünk. Ez az a
pillanat, amikor a győző akarata szerint, a legyőzött, engedelmesen
elindul a győző után. Ugyanakkor a győző kísértésbe esésének pillanata

ez. Gondoljunk életünk kisebb-nagyobb győzelmeire. Gondoljunk a történelem kisebb-nagyobb győzelmeire, győzedelmeskedőire. Vizsgáljuk meg ezeket a pillanatokot, a győző lelkületét.

A győzelem veszélyei

Ilyenkor lezárul valami és egyszerre felszabadulunk teherből, feszültségből, a harc félelmeiből. Egyszerre választhatunk szabadon akármit. "... de nem mint kiknek a szabadság a gonoszság palástja..." A keresztyén embernek könnyű kellene hogy legyen a választás, hiszen előtte áll a parancsolat: "Szeresd felebarátodat mint önmagadat!"

Hogyan szeretjük önmagunkat? Szeretjük önmagunkat, nem észrevéve szépséghibáinkat, s mintha mi énekelnénk a legszebben fürdéskor, - s ha tudjuk is hiányosságainkat, ismerjük is hibáinkat, esdekelve kérjük, várjuk embertársainktól a megértést, megbocsátást, türelmet.

Tudjuk-e így szeretni embertársainkat is? Van türelmünk megismerni ilyen nemű elvárásaikat, elnézni hibáikat, megérteni kérésüket, megérezni objektív gyengeségeiket, türelmesen bevárni felsorakozásukat? Bizonyára nem. Nem állunk meg őket megvárni, nincs türelmünk őket meghallgatni, nincs erőnk sebeiket, nyomorukat megismerni, felfogni. Sietünk, mert a magunk kis, egyéni örömeit hajszoljuk. Az kísért minket. Gyengének bizonyulunk a kísértés erejével szemben.

Ebben a kísértésben, a győzelem pillanatában nagyon nehéz úgy választani, úgy cselekedni tovább, hogy ne engedjünk elveinkből. De úgy, ahogy tudatosul bennünk ennek a pillanatnak ilyenszerű nyomorúsága, veszélyessége, úgy kell tudatosítanunk ugyanakkor a nagyszerűségét. Nagyszerűsége abban áll, hogy ilyenkor választhatjuk azt az utat, amelyet Istennek szolgálai járnak.

Isten szolgálai lehetünk. Ez a rész, Péter első leveléből, a helytartónak, bírának, mai értelemben, előljáróinknak, közéleti személyiségeinknek szól.

A téma a kompromisszum, a megalkuvás lehetőségei és létjogosultsága, ezeknek közéleti vetületei. Úgy érzem, hogy a keresztyén ember ki kell zárja a megalkuvást mint alternatívát közéleti tevékenységében, ugyanakkor, a kompromisszummal élnie kikerülhetetlen.

Megalkuvás és kompromisszum

Hogy jobban megérthessük ezt az igen merevnek tűnő kijelentést, azért választottam éppen ezt a két passzust, illetve azért boncolgattam ilyenképpen. A közéletben való részvétel, előljárói minősítéssel jár. Természetétől fogva pedig, az előljáróság embertársaink életének felelőseivé teszi a közéleti személyiségeket. Maguk választják meg cselekedeteiket szabadon. Az követi őket, aki bízik szándékaiban.

A gazembert könnyebb követni, mert ő a tömegeknek a könnyebb alternatívákat ajánlja, azért hogy olcsón jusson a hatalomhoz. Mert könnyű a rosszat cselekedni, mert nem kell fáradozni. Csak a jó cselekedet jár fáradozással. A jóhoz erő kell, a gyengeség rosszat szül. Ilyenkor és ezért születik meg a megalkuvásra való kísértés.

Megalkusom, gyenge vagyok a kísértés erejének ellenállni - elvetem tiszta, de meg nem értett szándékaimat, és megosztom a hatalmat

a gonosszal - mert más alternatíva nincsen, másképpen elvesztem a hatalmat, elvesztem előljárói kiváltságaimat.

De melyik előljáró jut ideig, ilyen helyzetbe? Az, aki nem az Ige szerint cselekedett, mert kihagyta az első fázist, nem cselekedett úgy, hogy elnémítsa a balgatag emberek tudatlanságát, nem érte el, hogy kinyíljon az értelem, a szív. Mert nem szerette úgy felebarátait, mint önmagát. Mert nem érezte a pillanatnak nagyszerűségét illetve azt, hogy Isten szolgája lehet. És a szabadságot a gonoszság elpalástolására használta. Alapjában véve nem is embertársainkkal kötünk kompromisszumot, hanem a gonosszal alkuszunk meg.

Visszatérve az előbbiekben elmondottakhoz az előljáró és a nép közötti kapcsolatteremtés fázisokra osztását, illetve a két fázist elkülönítő "győzelem" pillanatát vizsgáljuk. Ott és abban, a kompromisszum létjogosultsága megmagyarázható.

A tudatlanság elnémítása nem azt jelenti, hogy egyszerre megértették, elfogadták az előljáró szándékait, programját, csak annyit, hogy képesek, hajlandók lettek egy pillanatra meghallgatni, megérteni, esetleg követni. Itt jön az a sajátos helyzet, amelyben az előljárónak sokszor kompromisszumot kell kötnie, illetve engednie kell részben elvárásaiból, véleményéből. Programszerűen kell szándékait végrehajtania. Fokozataiban pedig ez a program eleinte kompromisszumokkal teli intézkedéseket, cselekedeteket kell hogy tartalmazzon, azért, hogy végcélként a tiszta szándékot meg tudja valósítani.

A keresztyén embernek itt ebben a fázisban kell felebaráti szeretetétől indítva cselekednie. Ismernie, megismernie, közelednie kell embertársaihoz és azokban tehetsége, kapacitása, ereje és megértése függvényében szakaszosan adagolva, végrehajtania szándékait. Mondhatni stratégia ez. Itt nem a gonosszal, hanem embertársaink objektív függőségei szerint kell megegyeznünk az adott helyzet követeléseivel, illetve itt kompromisszumokat kell kötnünk. Mert amint említettem, emberek vagyunk, gyarlók és tudatlanok. A tudatlanság elnémítása csak részleges, a történelmi idők mércéjével csak pillanatokig sikerül.

Az élet, a történelem azt mutatja, hogy az az előljáró, aki nem cselekedett úgy, hogy a balgatagok tudatlanságát elnémítsa, megalkudott és elveszett. Aki pedig várta a tudatlanság elnémítását, az nem jutott soha hatalomra, mert a tudatlanság nem némult el. De áldott volt annak az élete, mert megőrizte őt Isten a gonosztól.

Itt kötődik a gondolat az előbbi előadás textusához, amelyet Sipos Gábor atyánkfia választott a Keresztyénség és közélet című témához, Krisztus főpapi imájából: "Nem azt kérem, hogy vedd ki őket a világból, hanem azt, hogy őrizd meg őket a gonosztól. Nem e világból valók, amint hogy én sem ebből a világból vagyok." És lehetne folytatni rengeteg idevaló bibliai idézettel.

Én egy egészen friss, különben ismert, esemény kapcsán támadt felismerésemmel fejezem be: Nemrég rendezett ünnepségen egyik közéleti személyiségünk beszédébe belefütyöltek, beleordítottak - zajt, süketseget keltendő. Ő pedig halkán mondta tovább megszakítás nélkül beszédét, mutatta jó szándékát, tiszta elképzeléseit. Ez tűnt fel éppen a tömegnek, hogy az erőszakos, csúfondáros, ellenséges hangoskodások ellenére tovább beszél, a süket füleknek. És kíváncsiak lettek arra, amit már nem hallhattak. Ez olyan cselekedet volt, ami a balgatagok tudatlanságának zaját elnémíthatja. Akkor bizonyosodott

meg bennem, hogy így kell cselekedni és a megalkuvás alternatívája a keresztyén embertől idegen.

Hozzászólások:

Geréb Zsolt:

Itt egy diaszpórában élő gyülekezetéről van szó. Pogány környezetben él, és ebben a hitetlen, pogány környezetben kell bizonyosságot tennie hitéről. A gyülekezet tagjai főleg rabszolgák, az alsóbbrendű osztályokba tartoznak. Őket buzdítja engedelmességre az apostol. Itt felvetődik egy exegetikai probléma. Jelen esetben az előljáró hívő ember, vagy pogány? Ha pogány lenne, a keresztyénnek akkor is engedelmeskednie kell. Tisztelni kell a felsőbb rendbélit, azért, hogy a rendet fent lehessen tartani és kizárni az anarchiát. Lehet, hogy a helytartó keresztyén. De ez tulajdonképpen nem változtat a magatartásformán. A helytartónak mindenképpen arra kell törekednie, hogy a gonosztevőt megbüntesse, és a jócselekvőt megdicsérje.

Így adódik itt egy másik értelmezési lehetőség. A keresztyénnek éppen azért kell jól cselekednie, hogy a balgatagot elnémítsa. Éppen ezáltal tudja felmutatni azt a többletet, azt a másságot, amelyet a keresztyén ember magáénak mondhat.

Dobai István:

A bevezető határozottan jelentette ki, hogy a megalkuvás idegen a keresztyén embertől. Ám a megalkuvást úgy állította be, egy kissé tágabbra szabva, hogy azt el lehessen utasítani. Az elmúlt beszélgetéseinkben is éppen ez került terítékre: Szükséges-e a megalkuvás? Szerintem minden igaz, amit Makkai János mondott. De próbáljuk ezt a gyakorlati életre és a világra alkalmazni.

1945-ben volt egy csonka FIKE Konferencia a Békásban. A kérdés a következőképpen tevődött fel: Jött az új világ, mit csináljunk vele? A fő előadást Nagy Géza teológia tanár tartotta, Dániel könyvének harmadik része alapján. A Nabukodonozor bálványa körül folyt a vita.

Könnyű arról a három zsidó fiatalemberről beszélni, aki inkább a tűzhalált választotta, hogysem fejet hajtson. Így váltak örök példájává az emberi helytállásnak. De Géza bácsi nem ezt emelte ki. Géza bácsi azt mondta: sok százezer zsidót vittek a babiloni fogságba, és csak az a három nem imádta az aranybálványt. Még az sem biztos, hogy Dániel nem imádta. Hiszen ő sem szerepel azok között, akik nyíl-

Dániel próféta és IV. Henrik király

tan megtagadták volna a bálványimádást. Ez természetesen, nem azt jelenti, hogy a többiek egész nap ott álldogáltak a bálvány előtt és hajbókoltak, hanem messzire elkerülték a helyet. Egyszerűen nem mentek arrafelé. Megalkudtak a helyzettel.

Ugyancsak idevág a következő példa. Közismert IV. Henrik mondása: "Párizs megér egy misét." Ez eredményezte a Nantes-i ediktumot, a vallásszabadságot Franciaországban. Talán ez is volt a hibája. Hiszen egy ilyen megalkuvás után kihirdetett lelkiismereti szabadságból végül

az lett, hogy meghatározott idő után visszavonták. Majd jött az 1789-es forradalom, - az aztán egyáltalán nem volt megalkuvó!

Számomra mindezeknél elgondolkodtatóbb Németh László magatartása. Németh László egyénisége is magában hordozza azt a lehetőséget, hogy erről a kérdésről társaságunk véleményt alkosson, tárgyalhassa ezt a kérdést. Annál is inkább, mert mondhatjuk, századunk legnevezetesebb, legnagyobb tekintélyű ideológusa, szakmabeli. Másodszor pedig a társadalmi, lelki adottságai, körülményei, a kisebbségben létel ennek a kérdésnek a tárgyalására predesztinálta. Lássuk mit mond Németh László a Galilei című drámájában? Ugyanis ez a dráma nem egyéb, mint - ha

A megalkuvás himnusza

lehet ezt a kifejezést használni - a megalkuvás himnusza. Meg kell alkudni mindenáron, mondja ki a drámában. Nincs becsület, nincs meggyőződés, nincs hit, nincs semmiféle érték, ami megfontolásra késztetne, abban az esetben, ha a megalkuvás árán valami értékesebbet tudunk alkotni, mint amit érte feláldoztunk. Ez az igazi megalkuvás: igyekszem többet kapni, mint amennyit adok. A darab végén Galilei azzal bocsájtja el Torricellit, hogy: "Menj dolgozni, és én is dologhoz látok. Ha már megadtam az árát." 1956-ban mutatták be a darabot. Mindenki ezt tárgyalta, hisz nagyon-nagyon fontos volt ez akkor, a forradalom előtt. A magyar társadalom várta a feleletet a még fel sem vetett kérdésekre. Ez akkor, abban az időben pozitívnak mutatkozott. Azóta gondolkodtam el felette. Németh László ezt nyilvánvalóan nem emiatt mondta. Hiszen Galilei nem valószínű, hogy ilyeneket mondott, vagy tett volna. Németh László itt a maga állásfoglalását mondja ki, a maga hitvallását, az alku hitvallását. Talán így nagyobb tette kap lehetőséget. De Németh László nem tett azután semmit. Ő nem is ekkor alkudott meg, hanem 1948-49-ben, amikor otthagytá a száműzetést és visszakerült az irodalmi életbe. Ám mégsem alkotott semmit, nem tett semmit.

Kányádi Sándor:

Németh László nem került vissza 1948-ban az irodalmi életbe. 1948 és 1955 között fordításból tengődött és tanított. Nem alkudott meg. Ám ez, úgy hiszem, egészen más dolog. Egyet lehet érteni testvérünk következtetésével, hogy elvben egy hívő ember nem alkudhat meg. Na most már; mind az Írásban, mind pedig az Írás törvényeinek magyarázatában, sőt még a zsidó Talmudban is rengeteg kivétel van. Tehát van eset, mikor meg lehet alkudni. Elvben nem lehet megalkudni, ez igaz. De alkudozni mégis illik akkor, amikor nagyobb dologról van szó, amikor nemcsak az én játékomról van szó. Hogy egy nagyobb profán példát mondjak: a zsidóknak meg van engedve akár szombaton is a szalonnaevés végső esetben, például életveszélyben. Én azt szoktam mondani: a földet az időjárásnak, az éghajlati és talajviszonyoknak megfelelően kell megművelni. Tudni kell, mit mikor vetünk el, aratunk le... Tehát én nem alkudhatok meg, ha ez megalkuvás; mint olyan. Ez az elvnek valamilyenféle pórása kell legyen. Hogy modern példával éljek: az úrhajóból kiszáll az úrhajós egy ilyen köldökzsinórral. Hogy hasznos munkát végezessen az úrben. Ám ez a zsinór őt hozzáköti az úrhajóhoz. Tehát nem szabad szem elől téveszteni a célt, vagy azt,

amiért a megalkuvás történik. Úgy gondolom, ez igen sarkalatos dolog. Németh László esetében, azt hiszem, nagyságát bizonyítja, hogy épp ő volt az, aki nem alkudott meg. Mi a későbbi időkben kezdtük ezt megtárgyalni, s akkor körvonalazódott előttünk ez az egész probléma. Németh László soha nem vont vissza semmit, ő elment, vállalta, és mindent kísérletnek fogott föl. Iskolában tanított, szociográfiát írt, mellette orvos volt, és Hódmezővásárhelyen iskolát teremtett. Tehát hasznosat cselekedett. Mi a Galilei-megalkuvást feloldozásként láttuk, ezzel oldozta fel kollégáit, kortársait. Mindazokat, akik abban az időben úgymond megalkudtak. Még Illyés Gyulára is vonatkoztatható ez.

Feloldozhat-e minket mások megalkuvása?

Van azonban itt még egy nagyon érdekes dolog. Németh László akkor alkudott meg, amikor már nem volt divat. Ő 1956 után kereste a konszenzust. Ott is, akkor is azt mondta. Vegyük csak számba most józanul, ami elmúlt. Annak is voltak eredményei. Mert valahogy kiverekedtük magunkat a háború utáni nehéz helyzetből, és megint vér folyt. 1956-ban írta az első, ilyen szinte-konszenzust kereső cikkét, amit 1957-ben vagy '58-ban honoráltak neki a Kossuth-díjjal. De Németh László mégis csak felboncolta a leninizmus kérdését, nagyon kemény dolgokat írt róla, amik később be is igazolódtak. Mégsem tudhatjuk, hogyan is függték ezek össze.

Egész életünk nagy problémája a megalkuvás kérdése. Például itt van egy kis részlet a mi irodalmi életünkből. Gyulafehérváron voltam. Márton püspök úr hívott meg egy irodalmi találkozóra. Sétáltunk, s mutatja nekem a trinitáriusok templomát, magyarázván kik voltak a trinitáriusok. Azok az önfeláldozó szerzetesek, akik a szerencsétlen moldvai hadjárat után a tatár fogságba esett székelyeket megpróbálták kiváltani. Ugye, a Rákóczi György hadjárata után 28 ezer székely esett fogságba. A trinitáriusok pedig koldultak, hogy összekaparhassák a váltságdíjakat. Sőt voltak olyanok is, akik magukat túszként ajánlották fel, hogy nagyobb családos vagy rangosabb embereket kimenthessenek.

Na most ki tud itt igazságot tenni? Hol, hogy, mikor, mennyire kell vagy nem kell megalkudni? Mert a vezérelv szerint megalkudni márpedig nem szabad. De emberek vagyunk, gyarlók, élnünk kell. Hol itt a határ?

Dobai István:

A megalkuvásnak azonban van ez a döntő kérdése. Mi az az érték, amit kapok, és mit áldozok fel? Melyik nagyobb? Németh László is erre hivatkozik. Kányádi Sándor testvérünk kedvéért többet nem beszélek Németh Lászlóról, ám Galileire visszatérek. Galilei a megalkuvása után, tudtom szerint, nem alkotott semmit.

Nagyon jól tudjuk, hogy egy olyan kornak a végén vagyunk, és remélem, hogy a végén, ahol a megalkuvás egy életforma volt. Ez volt az uralkodó eszme, ennek az ideológusa volt Németh László. Rá hivatkozott mindenki, aki megalkudott.

Emlékszem, amikor 1945 után a kollegáim kezdtek belépni a pártba. Akkor ez volt a megalkuvás megnyilvánulási formája. Illett ezt előtte

megbeszélni olyan emberrel, akiről úgy gondolták, támogatni fogja őket. Eljöttek hozzánk és beszélgettünk. Egyikük mondja: ha nem megyek be, akkor a katedra vész, természetesen másnak adják, s ez borzasztó lesz a magyarság számára, a keresztyénség számára, az emberiség számára. Szent kötelességem, hogy ott legyek. Szent kötelességem, hogy trinitárius legyek és túsul adjam magam a társaságért, a közösségemért. Én áldozom fel magamat, mert ha ÉN leszek azon a helyen, akkor majd ÉN tudni fogom, hogyan védelmezzem meg enyéimet.

Értéknek hazudott érdek

Később kiderült, hogy ugyanígy gondolkodtak a vallató tisztek is a Securitatén. Az is, természetesen nemzeti érdek volt, áldozat volt a részükről. Mindenki erre hivatkozik. És nagyon könnyű itt fülön csípni az embereket. Mi az az érdek, amiért ő ezt az erkölcsi áldozatot meghozza? Erkölcsi értékeket áldoz, de vajon, nem az ő saját egyéni érdeke? Mert biztos, hogy ez van előtérben.

Forgattam a Szentírást, keresgélni próbáltam benne imitt-amott. Idevágó esetként említeném az Ábrahámét, aki letagadta, hogy Sára a felesége. Szabályosan hazudott. Ez csúnya megalkuvás volt. És ebből baj is lett később, mert helytelen volt. Kárt okozott a többieknek. Olyan félelem indította el, amire a megalkuvások során hivatkozni lehet, főleg a politikai életben. Felvetődött a kérdés: a politikai életben hogyan lehet és hogyan nem lehet megalkudni? Külön hálás vagyok testvéremnek, aki a bevezetőt tartotta, hogy oly határozottan kijelentette, nincs magyarázkodás, se ilyen, se olyan. Amint a gyakorlati életből kiderült, nincs olyan érdek, amely felmenthetné azokat, akik megalkudtak. Mert ide vitték a világot, ahová került. Mindenik a maga helyén arra hivatkozott, hogy valami nagyobb érdek áll mögötte. De ez a nagyobb érdek, érték csak képzeletében volt meg, csak ürügynek volt jó. Így ide juttatták a világot a legnagyobb politikusok is. Sokkal egyszerűbb róluk beszélni. Churchill volt az, aki béke Nobel-díjat kapott, miután a jaltai szörnyűségnek egyik főszerzőjeként megismerte a világ. Tudtommal még ilyen nem volt a világtörténelemben. Igaz, ily nagy mértékben még nem hullámozott a történelem, mint a huszadik században. Ő meg egyszerűen eladott százhusz millió mebert az oroszoknak, feltétel nélkül odadobta őket. Azért, mert valamiféle magasabb érdek állt mögötte. Mint kiderült, semmiféle magasabbrendű érdek nem játszott közre. Indokolni semmivel sem lehet ezt a lépést.

Véleményem szerint a bálvány előtt meg nem hajló három zsidó fiatalember cselekedett helyesen. Az ő viselkedésük az, ami normának és kánonnak számít. Nem a többieké, akik vagy elkerülték, vagy meghajoltak. Ebből nem lehet engedni. Ami szent, az szent. Mózes csak akkor tévedett, amikor nem mondta ki, hogy pont ebből a sziklából fog víz fakadni. Ő valahogy így fogalmazott: Lehet, hogy ... Bizonytalan volt. És ez elég volt arra, hogy ne mehessen be az ígélet földjére.

Makkai János:

A következő kijelentéshez szeretnék hozzászólni: a kompromisszumokkal ide juttatták a világot. Nekem az a véleményem, hogy évezredek óta ebben topogunk. Nincs nagy különbség az ezelőtt kétezer évvel

történtek és a mai életvitel között. Az emberekben van egy bizonyos fajta indíttatás. Szeretné, ha még az ő életében valami megváltozna annyira, hogy jól éljen bár egy ideig. Háttha megtörténik az a csoda. És akkor hibázunk, ha beleringatjuk magunkat ebbe az illúzióba. Egyeseknek kell maradnunk, és nem szabad abban a tévhitben élnünk, hogy ez sikerülni fog. Nem az a boldogság elégít ki minket igazán, amit a kompromisszum nyomán kapunk, hanem Isten szolgálata, az az öröm, hogy mi Isten szolgálói vagyunk. Én így értelmezem a Szentírás eme passzusát.

Csupán kérdőleg szeretnék megemlíteni valamit. Disztingválni kell, mi a megalkuvás, és mi a kompromisszum. Az értelmező szótár szerint a megalkuvás: kényszerből vagy gyengeségből engedünk a magunk álláspontjából. Nem kapunk helyette mást, hanem engedünk. A kompromisszum olyan alku, amelyben az értelem vezet, és nem kötelező. Egyezséget kötök, de részlegesen, és kölcsönös előnyökben részesülök. Nem vagyok azonban nyelvész vagy irodalmár, hogy ezt a dolgot eldöntsem. Csupán azért éltem a disztingválás lehetőségével, hogy elmondhassam: a kompromisszumot megengedjük bizonyos esetekben. Az emberek úgysem értenek meg. Kompromisszumokat kell kötni, hogy fokozatosan megértse- nek, hogy majd valamikor végrehajthassuk tiszta szándékainkat. Ezért fokozatosan nagyobb, majd egyre kisebb kompromisszumokat kötök, míg megértést kapok.

Tőkés Tibor:

Az az én hozzászólásom a "kisebbség" szóból indul ki. A Szentírás szerint itt kisebbségben élő népről van szó, ez kapja a tanítást. Le kell szögezni, hogy kisebbségben élő nép mindig létezni fog. Az ember tökéletesedése, ideális felé haladása útján mindig létezni fog egy kisebbség, amely többet, jobbat akar. Amikor ez a csoport jót akar cselekedni, sokszor hallgatagon cselekszi azt, ha teheti. Ha megalkuszik, megmarad. Itt bezárul a kör, hisz ismét jót cselekedett. Ha kezdjük megítélni az embereket, nyilvánvalóan nem egyféleképpen kell őket nézni. Beckettet másképp, mint például János bácsit. Végeredményben az egész dolog nyitja saját lelkiismeretünkben rejlik. Természetesen csak akkor, ha valóban a választott népből valók vagyunk.

A választott nép

A választott nép mindig a legfennebb levő, a legmegtisztultabb nép. Szellemileg, ideológiájában. Ezt tartom a mai Ige tanításának. Ezek a dolgok azért is érdekesek, jók, mert az ember leül, elgondolkozik, s így másképpen kezdjük megítélni az embereket, saját magunkat, a múltat, a jövőt. Persze más az elvárás ma, mint tegnap. Mindannyiunktól többet kell várnunk akkor, amikor esetleg szabadabban mozgunk. De egy nemzedék nem érheti el a tökéletest, ehhez végtelen sorban kell haladniuk a nemzedékeknek egymás után. Amikor eljutunk oda, hogy népünkbe beolthatjuk a kiválasztott nép fogalmát, mert jót cselekszik, mert holnap is jót akar cselekedni, akkor mindannyian megadhatjuk eme biztatást. Én és mindenki a saját munkahelyén is. Így elérhetjük, amit mindannyian el akarunk érni.

Ha pedig történelmi példákat akarunk, itt áll előttünk Bethlen Gábor aki megalkudott. Meg kellett alkudnia, de jót cselekedett. Nyil-

vánvalóan egészen más az, amikor ezt a megalkuvást nem tudod még magad előtt sem igazolni. Nyilvánvaló az is, hogy nem mindenki közösségi elhivatottságú ember, nem lehet mindenki próféta közülünk. De kellenek közénk olyanok is, akik a mai világ normáit bizonyos fokig átveszik, és mindemellett saját érdekeiket is érvényesítik. Mert, tegyük fel, gazdasági téren, saját érdekeink érvényesítése nélkül semmire sem megyünk. A gazdasági élet érvényesülési törvényei szörnyűek, kemények és sokszor se balra, se jobbra nem engednek nézni, és nagyon tágak az erkölcsi határok. Viszont itt van számomra a nagy kérdés, mikor lesz erkölcsös a gazdasági életben az, ha magamnak jót akarok tenni, másnak is jót tegyek? Vajon meg lehet ezt tenni vagy sem?

Újvári Ferenc:

Ez a közösség azzal a mottóval indult, hogy próbáljuk meg megtanulni és ezen kívül semmi más normát el nem fogadni, mint ami a Jézus Krisztusé. A Krisztus normáira akarjuk ráépíteni egyéni életünket, társadalmunkét, nemzetünkét. Most pedig gondoljuk át azokat a vitadélutánokat, amelyeket Jézus Krisztus rendezett. Neki voltak vitapartnerei, sok kemény dialógust folytatott. Gondoljuk végig ezeket! Hol, kivel, melyik beszélgetőtársával kötött ő konszenzust? Egyáltalán ez a fogalom jelentkezik-e valahol Krisztusnál? Nézetem, hogy a konszenzust csak olyan áru esetében kell alkalmaznom, amely nem hordoz egyetemes értéket magában. Ha ellenben egyetemes értékű, miért

Egyetemes érték - nincs alku!

alkudjak? Az jó neked, jó nekünk, jó mindenkinek. Hol van a baj? - vetődik fel a kérdés. Igaza van Kányádi Sándornak, hogy az egész életünk nem más, ahogy Reményik is mondja, mint egy kínos kiegyezés. Állandó kompromisszumot kötök már a házasságomban, és mindenütt az életemben. De miért? Mert rossz alapokra épült az emberiség élete. Mi nem világmegváltók akarunk lenni, de el akarjuk ebből a sarokból mozdítani az emberiséget, ezt a társadalmat a Krisztus normáival. Kizártnak tartom, hogy azt, amit Jézus tanít, a vátrások megnyugtató érvekkel kifogásolni tudnák. Tehát elfogadom Makkai János tételét: nincs kompromisszum egyetemes érvényű értékeknél. Ezt pedig Krisztus mondja ki. S ezek az egyetemes értékek minden nép javát szolgálják. Ezek nem a vátrások, nem a magyarok, nem a zsidók ellen fogalmazódtak meg. A mi koncepciónkat kell átépítenünk azokra a normákra, amelyek a Szentírásban vannak megírva. És ekkor a kompromisszumkérdés elveszti aktualitását. Ezt a szót a bűneset utáni ember találta ki, mint ahogy a rabszolga, a jobbágy fogalmát is a bűnbeesés után találta ki az ember, a pogány ember. De ha mi a pogányságunkból ki tudunk lépni, a kompromisszum kérdése elveszti aktualitását. Márpedig pogányok vagyunk, mert nem tudjuk a tízparancsot betartani. De megpróbáltuk-e őszintén, becsületesen és tisztességesen? Azért vagyunk itt, hogy ezért emésztődjünk.

Bíró József:

Én arról szerettem volna beszélni, hogy megalkuvás-e a hallgatás. Mert szerintem, a hallgatás nem feltétlenül egyenlő a megalkuvással.

Két dologhoz szeretnék itt hozzászólni. Az egyik a balgákhoz való viszonyunk és a tanítás kérdése. Soha nem kell elfelejteni, hogy a keresztyén embernek, amikor gyötrődik, megoldást keres, a Bibliában kell megtalálnia a feleletet felmerülő problémáira.

A kérdés a következőképpen fogalmazódik meg: Meg tudjuk-e magyarázni mindezt olyanoknak, akik nem értik, vagy akik nem is akarják érteni? Tudunk-e olyan tömören fogalmazni, mint a Szentírás, tudniillik, hogy szeresd az Istent és szeresd felebarátodat. És ebben a mondatban benne van az egész tízparancsolat. Nagyon fontos, hogy mondanivalónkat mindig nagyon tömören, nagyon érthetően és nagyon egyértelműen tudjuk megfogalmazni. Ez nagy ajándéka Istennek, s nem mindenki képes erre.

A másik a megalkuvás és az engedékenység kérdése. Teljesen egyet értek azzal, amit Dobai István mondott. Nekünk itt vannak az előttünk járók példái, akik valamit elértek, vagy valamit tudtak tenni. Megalkuvás nincsen. Hogy egy példával éljek: közismert Révész Imre véleménye az ökumenikus mozgalomról. A katolikusoktól átvesszük a déli harangszót, s majd mi minden egyebet átszármaztatunk hozzájuk. Ilyen megalkuvások nincsenek, ám lehetnének. De mi protestánsok vagyunk, s ezáltal

Itt állok, másként nem tehetek

abban a szerencsés helyzetben, hogy elődeink és őseink megküzdöttek hitükért és a bibliai igazságokért. Ezt nem szabad elfelejtenünk. Luther egyszerűen fogalmazott ebben a kérdésben: "Itt állok, másként nem tehetek." Ez így igaz, és győzzenek meg, ha másképpen lenne.

A végtelenségig lehetne folytatni a példákat, ám én visszatérnék a Szentíráshoz. A Dániel könyve nagyon sok tanulságot tartogat a keresztyén ember számára. De gondolhatunk, pont a tízparancsolat kapcsán arra a jelenetre, amikor Krisztus elé vitték a házasságtörő asszonyt. Mögöttük ott állt az egész ószövetségi tanítás, aszerint éltek abban a társadalomban, ahol Jézus Krisztus is munkálkodott. Jézus nem olvasta a fejére a törvényeket, csupán ennyit mondott: "Eredj el és többet ne vétkezzél." Ez a keresztyéni élet alapja, sőt benne van az Ószövetségben is: kegyelmezz hit által. Ezt nem lehet megalkuvásnak nevezni, hogy a házasságtörő nőt feloldozta, illetve bűnbánatra szólította fel. Értésére adta a többieknek, hogy először ítélheti el, aki soha semmi rosszat nem cselekedett. Az "Eredj el és többet ne vétkezzél" nagyon kemény parancsolat. Mindnyájan tisztában vagyunk azzal, hogy nehéz egy napot is úgy leélni, hogy ezt maradéktalanul betartsuk. A másik ószövetségi példa a következő: ha ezt vagy azt teszitek, én és az én házam az Úrnak szolgálunk. Ha egyedül is vagyok, nem alkuszom meg, ha tudom, hogy ezen dologban nem szabad megalkudnom. És erre nincs feloldozás. Ezt így látom, az Isten erre tanított, ezt be kell tartanom. Ha mindenki ellene szegül, nekem akkor is be kell tartanom. Persze nem olyan könnyű ezt átültetni a mindennapi életbe. De a mindennapi bibliaolvasás és a hitközösség épp erre ad erőt.

Befejezésül Mikó Imre egyik jelmondatát szeretném idézni: "Csendben többet el lehet végezni, mint hangosan." Tehát azt a fajta megalkuvást alkalmazzuk, amely elkerüli a bálványokat, csakhogy ne kelljen leborulnia előtte. Vagy pedig eltűrjük vagy tudomásul vesszük az életet,

a társadalmat és környezetünket. Amit cselekszünk, azt olyan módon tesszük, hogy a Biblia zsinórmértékéhez igazodjon. Ahogy a zsoltáríró mondja, tudjuk minden este elmondani az imát: "Vizsgáld meg, Uram, engem, nézd meg járásomat, kelésemet." Ha nem így cselekszünk, lejtőre kerülünk, arra a lejtőre, mely sok ember tragédiáját okozta. Ezért kell mindennap megkérdezni Istent, főleg, ha nem tudjuk, mit tesszünk. Tudjuk este elmondani, megvizsgálni, vajon ma a zsinórmérték szerint éltem és döntöttem, vagy pedig a többséghez próbáltam igazodni.

Moldován Béla:

Nagyon érdekesen tevődnek fel itt a kérdések. Jézus Krisztus maximákat állított eléünk. Mert azt mondták a régiek: szemet szemért. Ám ő ezt mondta: "Szeresd felebarátodat, mint tenmagadat." A szeretetre alapozott. Sőt továbbment: Szeresd ellenségedet is. Itt van valahol a titok elrejtve. Krisztus tudta, hogy mi balga, tehetetlen emberek vagyunk. Tudja, hogy mi hit nélkül semmi jót sem tehetünk. A sátán börtönében születünk bele, és bárhogyan kapálózunk is, a sátán börtönében maradunk. Egyetlen feltétellel jöhetünk ki onnan: ha ő kinyitja az ajtót, és kivezet onnan bennünket. A sátán börtönében nem tudjuk eldönteni, mi a jó és mi a rossz. Ennélfogva azt sem, hogy meg szabad-e alkudni, vagy sem. Mielőtt feltenném a megalkuvás kérdését, első lépésem, hogy egyenesen álljak, a krisztusi tanok szerint.

Ugyancsak Jézus Krisztus mondta: "Legyetek okosak, mint a kígyók, és szelídek, mint a galambok." Az embernek végső célja, hogy üdvözüljön. Ezt csak akkor lehet elérni, ha a Szentlélek elvégzi bennem a maga munkáját. Viszont Krisztus ezt is mondta: "Nem azt kértem, hogy kivezess őket a világból, hanem tartsd meg a világban." De ez a világ nagyon heterogén, több rosszal találkozunk benne, mint jóval. Meg kell alkudnom-e a rosszal? Szerintem itt a kulcskérdés. Ha az a rossz

Elfogadom a rosszat - hogy harcolhassak ellene

csak ellenem irányul, s nem befolyásolja családomat, nemzetemet, az egész emberiséget, akkor imádkozom az Úrhoz, megköszönöm, hogy adta, és elfogadom. Ellenben ha látom, hogy ez a rossz az én Uram ellen irányul, egyházam, nemzetem ellen, akkor arra kell gondolnom, hogy Dávid fegyver nélkül állt ki a fegyveres Góliát ellen, és Isten segítségével megvívta a harcot. Isten minket partnereivé választott, ezt nem szabad elfelednünk. S azt sem, hogy harcolnunk kell a gonosz ellen. De meg kell választanom a harci módszereket, mégpedig úgy, hogy ne veszélyeztessék azokat sem akikért harcolok.

Wesselényi Miklós azt mondta: több hasznót hoz az, aki meghajtja a fejét, és hat gyereket szül, mint aki meghal a hazáért. Nem mindig érthetünk egyet vele, ám mégis vannak esetek, amikor elfogadhatjuk. Akkor jussunk egy kis konszenzusra, amikor láthatjuk az előrelépés lehetőségét. Itt egyedül mi nem dönthetünk. Épp ezért van szükség arra, hogy állandó kapcsolatban legyek Istennel, mindig kikérjem tanácsait, azt teszem, amit ő sugall. Nem a nagy erő képviseli a sikert,

hanem Isten csodálatos munkája. Gedeon száz emberrel is le tudta győzni a filiszteusok hadseregét, de megválasztotta azokat Isten parancsa szerint. Mi is meg kell válasszuk azokat, akikkel együtt harcolunk. Ebbe a csoportba lassan-lassan bele kell vonnunk az egész erdélyi magyarságot, hogy tovább menjek, az egész világon élő magyarságot. Mindenkinek a szívéig, agyáig kell hatoljon az a meggyőződés, hogy csak Krisztus útja az egyetlen igaz út, mely a magyarságot megmentheti és felemelheti. Már István király idejében is így volt. István király imádkozott, tanácsot kért Istentől, mielőtt megvívta volna harcát Koppánnyal. És a győzelem sem maradt el. Mi is így kell megvívunk a magunk csatáit a körülvevő ellenséggel.

Valahol nagyon hasonlít sorsunk a régi Izrael sorsára. Kánaán földjén a választott népnek tizenkét nemzetsége volt. Itt, Erdélyben is több nemzetség van. Ez nekünk a Kánaán földje, ezt feladni nem szabad. Ha ott megfért egymással egész Izrael, Júda, Benjámín és a többi nemzetség, itt is meg kell férjen. De csak akkor tudunk megmaradni, ha tényleg Jézus Krisztus példája szerint cselekszünk. Nem is mi cselekszünk, hanem a bennünk levő Lélek munkál érdekünkben. Az a nehéz csak, hogy engedjük. Ha engedjük, meg tudjuk ezt tenni, biztos nem fog bekövetkezni a megalkuvás. Hiszen a Lélek nem engedi.

Juhász Tamás:

"Nincs más út, csak az Isten útja", mondja az ismert rock-opera. S állandó jelleggel ez járt az eszembe, még mielőtt Moldován Béla kimondta volna István király nevét. Miért is jutott ez eszembe? Melyik az az ügy, hol van az a pont, ahol azt kell mondani: megalkuvás nincs. Nem elvek, nem emberi gondolatok vagy ideálok, hanem Isten útja az, ahol nincs megalkuvás. Aki Istenhez kötődik, aki rátalált Isten útjára, vagy akire ezen az úton rátaláltak, az nem tud megalkudni, ennek az útnak rendeli alá magyarságát, családját, egész közszolgálatát. Az erkölcs bármilyen területén Isten útját keresi, ebben nem alkuszik meg.

Mi az, amiben megalkuszom? S itt következik Péter tanítása. Szórványban élő keresztyéneknek szinte kategorikusan-durván mondja: "Mindenkít tiszteljetek." S ez az egész fejezet az előljárók alázatos elfogadását, tiszteletét tárja elénk. Akármilyen borzasztó, vagy keményen hangzó eme gondolata, kell tudnunk, hogy csak egyes-egyedül a személyemre néző kérdésekben szabad, sőt lehet megalkudnom, mert én semmi vagyok. Mást tisztelnem kell. Tisztelnem kell a feleségemet, gyermekemet, népemet, mert az ő Istennel való útjáról én nem dönthetek. Tudom, hogy én arról letértem, és ezért magamra nézve szabad alkut kötnöm. Isten kérdésében azonban nem. Tisztelek és elfogadok másokat. Így közvetve a magam méltóságát is szolgálom. De csak közvetve, és nem közvetlenül. Önös érdek vezeti azt, aki megalkuszik, vagy megalkudott, akár az elmúlt negyven évben, vagy bármikor. Ezt csak úgy tudjuk elkerülni, ha tényleg nem foglalkozunk önmagunkkal, hanem csak mások iránt vagyunk nagy-nagy tisztelettel, elfogadva, hogy ő Isten útján jár.

Sípos Gábor:

Személyes példákkal fogok előhozakodni, és kérem testvéreimet, nézzék el ezt nekem. Egy évvel, másféllel azután történt, hogy a refor-

mátus levéltárba kerültem. Meglátogatott az egyházért felelős securitátés, Ungvári, egy román alezredes kíséretében - aki nyilvánvalóan a főnöke volt -, hogy az alezredes engem megismerjen. Azt mindnyájan tudjuk, hogy a levéltárak a belügyminisztérium ellenőrzése alatt voltak-vannak. Főként az állami levéltárak, és hát per tangentem az egyházi is. Nyilvánvalóan a látogatás célja nem volt más, minthogy az alezredes elvtárs is megismerje: kiféle-miféle ember kezébe került a levéltár, az egyetlen társadalmi tulajdonban levő magyar kulturális intézmény. Szóba került ez is, az is. Igyekeztem keveset válaszolni, vártam a kérdéseiket. Eljutottunk a kontinuitás problémájához is, egyenesen így: - Nekem mi a véleményem a román nép kontinuitásáról? Nem tisztán tudományos érdeklődés vezette az illetőket, hanem láthatólag a politikai megbízhatóságom foka. Én hülyének tettettem magam, megjátszottam a lószeműveges történetet, aki csak a maga korszakával foglalkozik, tudniillik a XVII. századtól fölfelé történt eseményekkel. Mondtam, hogy hallottam előadásokat még diákkoromban, de engem ez akkor sem érdekelt, most sem érdekel, egyszóval nincs a kérdésről véleményem. Ehbe végül kénytelenek voltak belenyugodni, meg persze a bárgyú mosolyomba is, majd elváltunk. A dánieli példához visszatérve én a sok százezer zsidó útját választottam, messzire elkerültem a bálványt.

Két idősebb atyai barátomnak meséltem el az esetet. Nagyon érdekes volt a véleményük. Talán, a közmondás miatt is: ki mint él, úgy ítél. Az egyik, amint nekifogtam mesélni, meg sem várta, hogy elmondjam,

Ki mint él, úgy ítél

milyen megoldást választottam, belevágott a szavamba: - Azt kellett volna mondanod, hogy a te véleményed a kérdésben teljesen megegyezik a Román Kommunista Párt téziseivel, stb. Hallgattam egy kicsit, majd elmeséltem mi történt, ő csak bólogatott, s elválásunkkor is megtartotta előző véleményét. Nyilván ő is szíven viselte az intézménynek a sorsát, amely akkor már mondhatni az én személyemhez kötődött. Védeni szeretne volna az én ottléteket, és az én esetleges megalkuvásomat. Ő a bálvány imádását javasolta volna, vagy azt tartotta volna természetesnek ebben a helyzetben.

A másik jóváhagyta eljárásomat, holott, legyünk őszinték, nem tekinthető példaszzerűnek, hiszen nem a három zsidó fiú megoldását választottam. Hogy miért tartom azóta is, ma is jónak ezt a kompromisszumos megoldást? Mert ezzel a kerülő úttal úgy érzem, hogy tényleg a közösségi érdeket szolgáltam. Árulást nem követtem el. Nem megalkuvás, csupán egy kompromisszum volt. Azért is tartom helyesnek ezt a megoldást, mert a tét nem volt életbevágó számomra.

Ha az illetők kérdése másképp hangzott volna, netán, hogy mi a véleményem magyarságomról vagy keresztyénségemről, ateista vagyok-e vagy istenhívő, akkor kénytelen-kelletlen, nem hősiességből, de mégis a három zsidó fiú példáját követtem volna. Mindezzel csak aláhúzni szeretném Makkai János barátom mondatait. Az elvi kérdésekben, a lényegben nem szabad kompromisszumot kötni. Ezt a magam számára kötelezőnek tartottam és tartom ma is. Viszont nem elvi kérdésekben, részletproblémákban, a nagy célra tekintve, és azt figyelmen kívül nem hagyva, mégiscsak lehet.

Tőkés Elek:

Szerintem két dolog kapcsolódik ide. A rugalmasság, valamint a makacsság kérdése. Valóban, elvi kérdésekben sosem szabad kompromisszumot kötni. Ott semmiféle megalkuvásnak nincs helye, még a kompromisszumnak sem. Viszont a nagy cél érdekében vagy látszat-kompromisszumot, vagy kisebbet, lehet kötni. A mindennapi gyakorlatban muszáj, nem lehet megkerülni. Feltéve, ha a köldökzsinór szakadásáig jutunk el. De addig nem is szabad eljutni, hogy megfeszüljön. Ha ellenben odajutunk, még a bukást is vállalni kell.

Újvári Ferenc:

1989 december 16-ig érvényes volt ez a magatartás, amiről beszéltél, amiről Sipos Gábor is beszélt. Azóta ez a magatartás helytelen. Az elmúlt időszakban tilos volt Krisztus tanításáról beszélni. December 16-tól szabad.

A nyílt és őszinte beszéd korszakát kell megnyitnunk. Meg kell mondanom a románnak, hogy a kontinuitás elmélete hamis. Hozzá kell szoktatni mindenkit a nyílt és őszinte beszédhez. Hangoztatnom kell, hogy az én tiszta magyarságom senki ellen sem irányul. Csak önmagam megvalósítására.

Vetési László:

Ma esti beszélgetésünkben nagyjából konszenzusra jutottunk. Nem szeretném tovább bontani. Ellenben kiemelném azt, hogy e megalkuvásnak a mértéke a törvényben, az evangéliumban, az Istenhez való viszonyban van. Mindig ezek azok a dolgok, amiben nem szabad megalkudni.

Én is személyes, nagyon szomorú, személyes példákat fogok felhozni. Igazolandó, hogy az Istenhez való viszony kérdése mennyire bonyolult és mennyire nem egyértelmű. Nemsokára piacra kerül a Korunk 10. száma. Abban, teljesen véletlen folytán, volt alkalmam egy securitással folytatott beszélgetésemet lejegyezni. A beszélgetés önmagában

Beszélgetés a szekussal

is érdekes volt. Különösen néhány hónappal ezelőtt, amikor még felszabadultabban beszéltek ők is. E beszélgetés egyik mondata, melyet benne is hagytam, nagyon fájt. Azt mondta, hogy minden harmadik-negyedik lelkes, ha nem is rendszeres, de alkalmi beszélgetőpartner vagy informátor. Hogyan rendezem el ezt én Krisztussal való viszonyomban? Ez a kérdés mindannyiunkra érvényes.

Újabb példát mondok. Itt, egy másik szobában, a teológia épületében, tizenegynéhány évvel ezelőtt, szeptember elején összeállítottuk a bentlakási szobák összetételét. Mint ifjúsági elnököt, behívatott a rektor. Amikor leadtam a listát, ezt mondta: Ti mit gondoltok, azok fognak a szobába kerülni, akiket ti akartok? Minden szobában kell legyen legalább egy, akit mi akarunk. Hogyan rendezzük mi ezt a viszonyt, vagy hogyan rendezték ők az Úr Jézus Krisztussal?

Az élmények folytatódnak. Kimegyünk a folyosóra, s végignézzük a teológia végzős hallgatóinak tablóján. Ott láthatjuk azokat, akik nem kevesen, az erdélyi művelődési élet jeles alakjai voltak. Most nem nevezem árulóknak őket, mert nem az a kérdés, hogy ők mit adtak

fel, vagy mit nem adtak abból, amit adniuk kellett. Itt látjuk Méliusz Józsefet, Szigeti Józsefet, valahol megtaláljuk Marosi Pétert és Szabó T. Attilát. Közülük ez utóbbi vallotta és vállalta nemcsak négy szemközt, hanem nyilvánosan is teológus múltját. Számomra ez volt, és ma is ez a nagy kérdés: Ezek az emberek mit tettek azzal a plusszal, amivel innen elindultak? Mit adtak, mit vállaltak, milyen többletet nyert a körülöttük élő erdélyi magyarság, a közösség, a család?

Mindezt csupán azért mondtam el, hogy sejttessem, mennyire bonyolult ez a kérdés. Egyáltalán mennyire bonyolult a Krisztusba oltott élet problematikája. Nem mondható eljövendő papságunkról, vagy presbitereinkről, híveinkről vagy burkolt templomba járóinkról, hogy nem Krisztus tanításaiba oltottak.

Újvári Ferenc:

Miért nem tudunk ilyen őszintén és nyíltan beszélni mindenkivel kontinuitásról, magyarságunkról? Ennek kell polgárjogot szerezzünk az elkövetkezendőkben. Ennek a nyílt, őszinte beszédnek.

Kányádi Sándor:

Most én két dolgot szerettem volna. Egyrészt, például, különbséget tenni a Sipos Gábor esetében is. A hozzá intézett kérdés egyszerűen a sátán kísértése. Ők ugyanis nagyon jól tudták, hogy mi a helyzet, csak ki akarták ugratni a nyulat a bokorból. Ez nagyon bonyolult dolog. Szinte esetről esetre kellene elemezni. Ez jellem, erkölcs, nevelés, de a génkérdése is. Elsősorban itt van a babiloni fogság példája. Akik morálisak voltak, példaképekké váltak; az a három. A többi csupán túlélő volt, akik továbbadták a történetet. De aztán belőlük lett a nagy amerikai zsidóság, aki küldte haza az embereket templomot építeni. Mindig így tevődik fel a kérdés: Mi forog játékon? Egy nemzet, egy emberiség sorsa?

Nem lehet úgy eldönteni a vitát, hogy kijelentem: ez így nőtt fel benne, így építették bele, ezt hiszi. De ő így csak az ő igazságát akarja. Van rá egy példám. Megvan nekem az Osztrák-Magyar Monarchia története huszonegy kötetben. Ebben található egy Magyarországról, egy Erdélyről és egy Bukovináról szóló rész is. Ez egy nagyon objektív könyv, a tárgyilagosság korában született. Az erdélyi részben a szászok a szászokról, a székelyek a székelyekről írnak. Egy balázsfalvi tudós leírja benne a négációs elméletet, míg egy bukovinai, csernovíci a kontinuitást vallja. Ez így, egyetlen könyv lapjain megtalálható. Két tudományos teóriaként, vagy legalábbis föltevésenként szerepel, egyazon kiadványban a két homlokegyenest eltérő elmélet. Ez nem konszenzus, nem kompromisszum kérdése. Ez az ő véleményük. Ám ebben

Ötezer éve a Küküllő-mentén

nem szabad belekapaszkodni, ez szakemberek dolga. Ott van a baj, amikor ezt összekeverik a napi politikával. Ezt döntsék el a tudósok. Engem igazán nem zavar az egész dolog. Az sem, hogy ők voltak itt 2000 évvel ezelőtt. A hazugságok úgyis előbb-utóbb kiderülnek, vagy nem derülnek ki. Én azt szoktam mondani: úgy emlékszem, márpedig elég jó memóriám van, hogy az én őseim ötezer éve legalább a Nagy Küküllő-mentén élnek,

s azóta is egyvégtiben magyarul beszélnek. Aki nem hiszi, járjon a végére.

Nem ezek az alapvető dolgok. Itt nagyon sokminden egymásra torlódik. Én hiszem és vallom, hogy nem szabad megalkudni. De, élni kell! Jogom van a magam fejét a falba verni, de már nincs jogom a másikat kockáztatni. A másik fejét nem verhetem a falba.

Az, amit mi itt fölvetettünk, az emberiség egyik nagyon fogas kérdése. És ezzel kapcsolatban azt se felejtethetjük el, hogy létezik az emberi hiúság is. Valaki mártíromkodhat csak úgy, tetszelgésből is. Mert ő akar a babiloniai három mellett a negyedik vagy ötödik lenni. Egyszóval itt sok minden összefügg, ez nem olyan egyszerű, mint ahogy kezdetben tetszett.

4. A közzolgálat az egyházban indul

1991. január 18.

Bevezető:

Újvári Ferenc:

"Monda ezek után Dávid Salamonnak, az ő fiának: Légy bátor és erős, az én Istenem veled leszen, téged el nem hagy, tőled el sem távozik, míglen elvégzed az Úr háza szolgálatának minden művét." (Krónikák könyve, 28. rész, 20. vers)

Az édesapa beszélget a fiával. Folytassuk most ezt a párbeszédet. Éspedig úgy, hogy helyezzük magunkat az apa és a fiú helyzetébe. Tegyük fel, hogy nem tudom, mikor zajlik le ez a beszélgetés Dávid és Salamon között, és nem tudom, milyen az akkori államforma, az állam és az egyház viszonya miben áll, mi az uralkodó világnézet, nem tudom, milyen a jogszemlélet, a közigazgatás, a végrehajtási-bírói szervek mit tartanak bűnnek és mit tartanak erénynek. Ezek mind olyan szakkérdések, amelyeknek a megválaszolása a teológiai tudományokat művelőkre tartozik. Minket nem a szakkérdések, hanem a mindennapi gyakorlati élet érdekel. Nevezetesen az, hogy ma mit mond, mit kell mondjon, mit mondhat az apa a fiának.

Ezenkívül az Igében található egy kifejezés: "az Úr háza". A második témakör e köré csoportosulna. A mai fogalmak szerint mi tartozik az "Úr háza" fogalmi jegyeibe? Beletartozhat-e a Szent Korona tana? Beleilleszthetem-e a szent-istváni birodalmat?

- Fiam, feltehetem-e neked ezt a kérdést? - fordul a mai Dávid a mai Salamonhoz. - Vagy magától a kérdésfeltevéstől is libabőrös lesz a hátad? Félsz ezekről beszélni? Miért? Nem mondasz-e ki ezekkel történelmi valóságot? Nem igényelhetsz-e vissza jogilag el nem évült, telekkönyvi állapotot? Vagy nem tartasz etikailag érvényesnek egy ilyen természetű ígét? Hát ezeknek az ígéknek semmi közük sincs az igazsághoz, a jogossághoz? Mersz-e ezekre gondolni, fiam? Végzel-e tanulmányokat ezek megvalósítása érdekében, és az ezekből levont tanulságokat, igazságokat át mered-e ültetni a gyakorlatba? Vagy maradsz inkább közömbös, opportunista? És így kényelmesebb az életed?

Ekkor az Úr felé fordul a mai Dávid, mondván: - Jézusom, aki úgy szeretted ezt a világot, hogy életedet adtad érte, én, a mai Dávid hozzád fordulok és mintegy önmagamtól is kérdezve teszem fel hangosan a kérdést: Szeretlek-e téged? Szeretlek-e vajon Téged, ha ragaszkodom hagyományaimhoz, sajátos kultúrártékeimhez, mindahhoz, amit az Árpád-házi királyok alkotmányos jogrenddel kormányoztak és vérük hullásával szereztek meg? Szerethetlek-e, ha én mindehhez ragaszkodom? Te azon

nunkálkodtál egész életedben, hogy az adott történelmi realitásokat megváltoztasd. Most szabad-e nekem is az adott realitások ellen harcolni, azok ellen, amelyeket nem tudok jogosan elfogadni, amelyeket bűncselekmények, bosszúk, büntetések gyümölcsének érzek? Jézusom, benne van-e a programodban, munkatervedben, ahogy Bibó István megfogalmazta, ez a "Mohácsi véstől errefelé eltorzult, zsákutcába jutott magyar politika"? És benne van-e tervedben eme zsákutcába jutott, eltorzult politikának a korrigálása?

Lélek- és tudattorzulás

- Ugye, fiam, mennyire idegen számodra egy ilyen természetű értékrend? Ugye mennyire idegen már csak a keresztyén erkölcsi értékítélet effajta alkalmazása is? Hiszen itt mindannak visszaigénylése, amely téged jogelődeid investíciói következtében megillet, irredentizmus, revizionizmus, reakciós magatartás számba megy. De a keresztyéni értékítélet szerint eme pejoratív jelzőkkel talán azt a magatartást kellene illetni, amely a lopott tárgyakhoz, a téves, jogellenes birtoklás-vágyhoz ragaszkodik. Fiam, mersz-e szembenézni ezekkel a kérdésekkel, e lélek-, e tudattorzulásokkal? Van-e kellő erkölcsi alapod ahhoz, hogy kitárd mindazt, ami eddig tabu volt? De jól figyelj! Vajon csak az őseid investíciói alapján téged megillető jogtárgyakat igényled vissza, nem sértesz-e más jogokat, érdekeket is? Tudod-e hol lehet a te és a mások legitim értékei között a határ?

Megpróbálsz-e helyreállítani a múlt lélek- és tudattorzulásait? Hisz ez abban nyilvánult meg többek között, hogy ha valakinek a hitelét akartuk rontani, akkor csak ráfogtuk, hogy a securitate embere, besugó. Ezt terjesztették például Kányádi Sándorról is. Lélektorzulás bizonyosan, amikor így akarnak bennünket megosztani, amikor nem lehet egyébbel rontani a másik hitelét, amikor diszkvalifikálni kell. Vajon nem lélektorzulás az, amikor a Dobai István szavaival, aki ki merte mondani, hogy igenis, Trianon nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket, mert Trianon után e térség problémái elbokrosodtak, ahelyett, hogy megoldódtak volna, eme szavára valaki azt mondja, elhatárolom magam tőle. Miért? Kimond valaki egy igazságot, s én elhatárolom magam tőle. Nem lélektorzulás ez? Egy józanodó, megújulni akaró köztudat nem kell ellene fellépjen?

Most én, az apa, nézhetem-e karba tett kézzel, ha a fiamnak ilyen természetű elhajlásai jelentkeznek? Felvetődik a másik oldalról a kérdés: Gond-é ez nekünk? Vállaljuk-e ezekkel szemben a fellépést, a nyílt és őszinte beszédet, önmagunk feltárását? Mert csak önmagunk feltárásával tudjuk feloldani az egymás közötti bizalmatlanságot, a múltbeli görcsöket, a beidegződéseket. Márpedig ha az Imitatio Christi Kollokvium tagjainak valljuk magunkat, és valamit akarunk tenni a társadalmunk megújulásáért, újjászületéséért, akkor nagyon nevén kell neveznünk mindent. Barátságot el sem lehet képzelni őszinteség nélkül. Milyen barátság lehet az, amikor nem mondok ki mindent nyíltan és egyenesen? Krisztusnál nincs ilyen csökevény-koncepció, ilyen átejtés, félrevezetés, csak nyílt, őszinte, egyenes megnyilatkozás létezik.

Nos, én elvetettem a vihart, hadd lássuk a zivatart.

Szinte semmiben sem kívánok, mert nem tudok ahhoz hozzászólni, ami itt elhangzott. Lévé, hogy állandóan azt a kérdést hallok visszacsengeni benne, amit a tanítványok Jézusnak szegeztek: Avagy nem ebben az időben állítod-e helyre számunkra az országot? Amire a felelet így hangzott: Nem a ti dolgotok tudni az időket és az alkalmakat, amelyeket az Atya az ő hatalmába helyezett. Itt kötődik a felvetett kérdés Dávid alakjához. Ha Jézus a tanítványok elvárása szerint válaszolt volna, olyan lenne, mintha Dávid annakidején a Saul óriási páncéljában és sisakjában indult volna Góliáttal szembe, abban a ruhában, amely nemcsak hogy lötyögött rajta, de mozogni sem tudott benne. Ha Jézus Isten országára, a mennyei koronára fordítja tekintetünket, akkor ebből az Igéből áttételesen feleletet kaphatunk azokra a kérdésekre, amiket Újvári Ferenc bátyám felvetett. Ha nem áttételesen, hanem direktbe válaszolnánk, akkor lehet, hogy ezt kellene mondani: bibliailag nem legitim a kérdéssor, mert erre nem lehet közvetlen igei választ adni. Gondoljunk a történelmi piedesztálra emelt királyságra, ahogy azt az olvasott könyv bemutatja, és amit kiegészít Sámuel és Királyok két könyve. Ott Dávid, Salamon, de még előttük Saul is igen-igen emberi, gyarló vonásokkal terhelt jelenik meg. Valójában maga Saul, Dávid és Salamon sem akart arra a piedesztálra állni. Ők tudták, kivel állnak szemben. Az Úr háza építésének tervét adja át utódjának egy búcsúzó király, akinek nem adatott meg, hogy azt megépítse. Nem az országnak adja át, hanem a fiának, aki majd megépíti. Salamon pedig, midőn bevégezte munkáját, így imádkozott: Az egeknek egei sem tudnak befogadni téged Istenem, hogyan bírna befogadni egy földi hajlék, az egyház, amit mi építeni szeretnénk. Nem valami tökéletes, nem csodálatos építmény, hanem a parittyás, tarisznyás Dávidokhoz méltó. Mégis benne élve lelkiismeretünk szerint meg tudunk felelni a kihívásoknak.

Egyszóval, fordítsuk erre a tekintetünket, és gondoljunk el egy olyan egyházképet, amely Istentől jön, amelyet Isten Dávid szívében

Templomépítésre alkalmatlanok

megrajzolt. Itt arra utalnék, amit a novemberi tanácskozáson Dobai István mondott: Dávid nem tudta megépíteni a templomot és annak az egyháznak, azoknak az embereknek, akik ma az egyházban vagyunk, nem lehet kötelességünk, vagy nem adatott meg, hogy Mózesként bevezessük a népet az ígért földjére. Hisz Mózesnek is meg kellett halnia, mielőtt oda belépett volna. De a tervet átadhatjuk-átadjuk egy másik nemzedéknek. Ez is egy nagy feladat, ezért is sokat tehetünk.

Dobai István:

Éppen ez volt a nagy kérdésünk. Éppen emiatt hívtuk össze az Imitatio Christi Kollokviumot. Úgy éreztük magunkat, mint a zsidók, amikor az egyiptomi rabságból szabadultak. Ott volt a szabadság és nem tudtak vele mit kezdeni. Kiderült, ők alkalmatlanok rá. Én is azt tapasztaltam, amikor végignéztam magunkon. A lehetőségek adóttak, csak mi nem vagyunk alkalmasak arra, hogy éljünk is velük. Ahogy annak idején Mózesnek volt egy törvénye, és Izrael egysége helyreállott,

úgy van nekünk most az egyházunk. Nem vagyunk hübbek hozzá, mint mások, de hű fiait vagyunk s azok akarunk maradni. Nekünk még az is fáj, ha az egyházat joggal bírálják. Az is, ha a tagokat, vezetőket valaki bírálhatja, hisz a mienk mindegyik. De velük, a bírálókkal érzünk együtt egy közösséget, és együtt vagyunk alkalmatlanok az ígéret földjére. Segítségére lehetünk viszont a következő nemzedéknek. Teljesen értem és igazat adok Újvári Ferencnek, amikor ilyen kérdéseket vet fel, mert hol is mondhatná ki őket, ha nem miközöttünk, testvérek között. Csakhogy mi magunkat kell megtisztítsuk, magunkat kell alkalmassá tegyük bármiféle ígéret földjének megszállására. Mi a saját jövőnkkel sem vagyunk tisztába, nem vagyunk alkalmasak a saját jövőnkre sem. Mindnyájan érezzük, hogy mire terjedhetnek jogaink, mire terjedhet örökségünk. Egészen biztos, hogy Isten törvénye eligazíthatna nemcsak minket, hanem ellenfeleinket is abban, melyik az igénytelen és melyik az igényes követelés, óhaj. Csak mi nem vagyunk alkalmasak arra, hogy ezeket foganatosítsuk. Nem az ellenfeleink az okai, hanem, jobb szófüzéssel élve, az idők nem alkalmasak rá. Nem is lehetnek így kérdéseink.

Hogyan juthatunk el azokhoz a kérdésekhez, amelyeket Újvári Ferenc testvérünk felvetett? Hol áll a mi korunk, a mi társadalmunk, a mi politikai helyzetünk ahhoz képest, amelyikben Dávid király szól a fiához? Hogyan és hol állottak akkor az idők, és hogyan állunk mi most? A mi számunkra nem alkalmas ez a kérdés. Mi most jövünk a babiloni fogságból, talán még meg sem jöttünk, még nem is tudjuk mik vagyunk. Azt szeretnénk tudni, vagyunk vagy nem vagyunk.

Egyelőre általános az értetlenség közöttünk is, és ennek feloldására hivatott ez a mi beszélgetésünk.

Tőkés Tibor:

Nemcsak a mai ígét, hanem bármilyen igei üzenetet csak úgy tudok elfogadni, ha az a mának is ad valamit. A felolvasottból nyilvánvalóan mindannyian valamit a magunk számára elteszünk. Én egyetlen szót húznék alá: cselekedj! Mindenki magába kell nézzen, és meg kell gondolnia,

De lépünk kell!

mikor akar cselekedni. Mérlegelni kell, meg kell állapítani, mi a legfontosabb, és el kell képzelni, milyen lesz a tettek eredménye, esetleges visszahatása. Esetleg pótstratégiát is ki kell dolgozni, hogy menet közben javítani lehessen az adott körülményeknek megfelelően. Ez mindenkire érvényes, a mérnök, a lelkész, a történész, a zenetudós számára is.

Véleményem szerint azért beszélgetünk mi itt, mert a cselekvés előtt mérlegelnünk kell a helyzetet. Az ima tartalmazza a mai helyzet jellemzőit. Nem kell megismételni. De hogy lépni kell, az biztos. A lépés maga az egyén. Úgy kell elindulni, hogy továbbra is építsük, javítsuk társadalmunkat. Tehát egyén, család, utca, falu, vidék, megye, országrész problémái szerint kell megindítani az építkezést. Nyilvánvaló, semmiről sem szabad lemondani. Az is nyilvánvaló: nem tudjuk megállapítani ma, mennyire, mire vagyunk hivatottak. Nem mi határozzuk meg, hivatottak vagyunk-e elvezetni a népet Kánaánba.

Tetteinket mindig saját erőnkhez kell mérnünk. És mindig erőnkön felül kell cselekednünk. Ha mindig kevesebbet akarunk lépni, sosem tudunk tovább haladni. És az is nyilvánvaló, nem lehet egy ilyen igéből kiindulva megváltani Erdélyt.

Hogyan tudnánk lépni? Valamikor ezelőtt negyven-ötven évvel, 1939-ben, Kós Károly ott volt, kijárt a falvakba, meghallgatta a parasztokat. Amikor kellett, elment a bánffyhungyadi előljárókhoz és figyelmeztette őket: ne feledjétek, népetekért ti feleltek! Ez ma is megvan: mindenikünknek feladata bizonyos dolgokat bizonyos pillanatokban megmondani. Nyilvánvalóan kevésnek tartom, mert ez még csak szó. Ám jogaink érvényesítését itt kell elkezdenünk. A mi falvaink, ma javarészből, visszalépnek, a tegnapi földet nem igénylik vissza. Mit tudunk tenni? Hogy tudnánk bizalmat adni? Hogy tudnánk mindezt megszervezni? Természetes, csak a lelkeszre ezt nem lehet hagyni. A lelkeszek, ha az ember mélyen benne olvas a lelkükben, nem nagyon vállalják ezt a szerepet. Egyedül vannak és néhol még a híveket is megpróbálják elválasztani tőlünk. Sokan elefántcsonttoronyba vonultak. Sokan elfelejtették, hogy az Igét nem szabad elrejtetni és nemcsak az Igéért kell hirdetni. Hanem azért, hogy az ember a mindennapi életben jobba váljon; szebbé tegye életét; hitével reményteljesebben tudja élni a földi életet; és mindenekfelett, jobba tudja tenni társait; nyugodtan, bátran tudjon szembenézni a bajokkal, embertársaival, még ellenségeivel is.

Bizony itt a hitünkkel, a hivatástudatunkkal van a baj. Ezt azonban sosem szabad feledni.

Almási István:

Dávid király isteni sugallatra választotta ki sok fia közül éppen Salamont, akire a királyi hatalmat ruházta. Mivel hajlamosak vagyunk az Ige aktualizálására, először is föltétlenül ki kell domborítani, hogy egyikünk sincs sem a Dávid, sem a Salamon helyzetében. Mondhatjuk, hogy apákként intjük fiainkat, vagy fiakként hallgatjuk apáinkat, azonban a helyzetünkben rejlő lényeges különbséget nem szabad figyelmen kívül hagyni. Mi még mindig a babiloni fogságban vagyunk. Persze, ezt jelképesen kell érteni, de még mindig nem tekinthetjük magunkat olyan társadalom tagjainak, amely már a teljes szabadság, a demokrácia, a polgári jogok világában leledzik. Nem kétséges, hogy a kiválasztott ige mégis helyén való, és az ottani tanács számunkra mindenképpen meg-

Bátorság és erő

szívlelendő: légy bátor és erős, hogy cselekedhess. Ezt emelném ki és örültem volna, ha az előadás jobban kihangsúlyozza az ige eme részét. Nekünk éppen erre a két tulajdonságra van szükségünk: bátorságra és erőre. Ezt mondhatja egy király a fiának, ám a rabszolgának vagy a fogolynak a maga helyzetében, a maga körülményei között kell bátorrá, erőssé válnia. Az erő itt nem fizikai erőt jelent, hanem jellembelit, szellemit, hitbelit, amivel egymást, fiainkat, testvéreinket erősíthetjük. Ha mindenki a maga helyén arra törekszik, hogy azok, akiket felebarátainak, munkatársainak, harcostársainak tekint, jellemben mindig feddhetetlenek legyenek és erősödjének, akkor

tulajdonképpen azt teszi, amire a mi egyházunknak és egész népünknek a legnagyobb szüksége van.

Újvári Ferenc:

Én tudatosan hanyagoltam el ezeket a költői gondolatokat, költői felkiáltásokat. Engem inkább az érdekel, mi tartozik az Úr háza fogalmába, mi az, amit építenem kell.

Szőcs Ferenc:

Miképpen is vonatkozik ránk ez az ige ma? Úgy látszik, nem egészen aktualizálható. Úgy gondolom, ha mi most nem hagyakozunk a fiainknak, amíg még vannak fiaink, akkor holnap már nem hagyakozhatunk, mert nem lesz kinek. Olyan nagymértékű még mindig az elvándorlás, hogy sokkal nagyobb veszély áll fenn, ha hallgatunk, mint hogyha lépünk. Elérkezett a lépés, a tett ideje. Ha úgy cselekedünk, mint az a bogár, amely életveszélybe kerülve halottnak tetteti magát, elvesztünk. Így teszünk körülbelül negyven éve. Nem mozdultunk, se kezünk, se lábunk nem mozdítottuk, meg is menekültünk. De most fennáll a veszély, hogy

Tetszhalál?

a történelem tapos el. Mozdulni kell. Meg vagyunk merevedve, mindenki fél mozgatni végtagjait, nehogy az ellenség észrevegye, hogy mégis él. Így se maradhatunk. Mérlegelnünk kell, melyik jár nagyobb veszéllyel, a tett vagy a mozdulatlanlás. A mozdulatlanlás egyenlő a megsemmisüléssel. Gyerekeink elmennek, az ország kiürül. Félig-meddig így is kiürült. Úgy látom, sokkal nagyobb a veszély, mint képzeljük. Semmi statisztika nem áll rendelkezésünkre, hogy mennyien mentek el az utóbbi tíz évben, de talán több százezren. Másfelől, itt vannak a svábok és a szászok, azaz már nincsenek itt, csak hetven-nyolcvanezer. A kivándorlók helyébe mind többségi került, s így arányszámunk csökkent. Elmentek a zsidók is, legalább százezren.

Valamilyen formában lépünk kell. Ha itt mi, egy ilyen társaságban nem tudunk megoldást találni, mit lehet várni egy olyan munkásembertől, aki román környezetben dolgozik, állandó fenyegetettségben él. Az tényleg fél, az tényleg vagy merevnek tetteti magát, vagy el akar menni.

Én is abban látom az ige aktualitását, hogy a mi generációnk nem alkalmas arra, vagy a történelmi idők, a körülmények nem alkalmasok arra, hogy ezen a helyzeten változtassunk. Az apám elvesztette a hazát, és én nem voltam képes visszaszerezni. De ez már a mi tehetetlenségünkön múlik. Lépni kell! Eddig a túlélés volt a cél, az önvédelem, de ebből a helyzetből ki kell lépni!

Moldován Béla:

Nem arról van szó, hogy veszélyesen nekimenjünk a falnak, de vegyünk annyi bátorságot, hogy megmozduljunk.

Én ezt az ígét három részre bontanám. Először is, úgy érzem, a magyarság és az őszövétségi Izrael története majdnem azonos. Ezekből a realitásokból szeretnék kiindulni. Az Úr Izraelnek is odanyújtotta a

kezét, de Izrael nem tartotta meg az Úr törvényeit. Ezért az Úr megbüntette őket, fogságba estek, mindig szenvedtek és mindig harcolniuk kellett.

A másik része: az Úr megkönyörül Izraelen és a sok próféta imádása után mégis ad neki egy királyt, Dávidot. Mit csinál Dávid? Nemcsak megtartotta, de meg is erősítette az országot. Dávid idejében nem volt széthúzás Izrael nemzetségei között. Idegen ellenséggel kellett harcolni, a filiszteusokkal, a pogányokkal.

Ennél tovább mennék: Dávid király kettős személyiség: Istennek prófétája és a nép politikai vezére. Mi itt kell megtaláljuk az azonosságokat. Nekünk most nem adatott földi Dávid királyunk. Viszont van

Krisztus Király

egy mennyei Dávidunk, hiszen most mi vagyunk a szellemi Izrael egyik népe, s a mi Dávid királyunk maga Jézus Krisztus. Az ő tanításai szerint kell cselekednünk. Mit is mondott ő? Én vagyok az út, az igazság és az élet. Igazság nélkül nem lenne élet, s csak azon az úton haladhatok, mely az igazsághoz vezet, mert ellenkező esetben csak vegetálok. Nincsenek fél- és negyed-igazságok, csak egyetlen egy. Ezt kell vállalni. Ha nem ezt tesszük, nemcsak magunkat csapjuk be, de vétkezünk a mi Királyunk ellen is. Történelmi igazságaink elvitathatatlanok. Szégyellnünk sem kell őket, kimondásuktól se féljünk, de legfőképpen ne féljünk átadni mindezt az elkövetkező generációknak.

Más kérdés, hogy történelmi igazságaink alapján milyen jogokat is követelhetünk. Itt bonyolódik minden. Hisz, ahogyan Újvári Ferenc rámutatott, a kérdés inkább a határvonal meghúzására terelődik, azaz miként tartsuk be azt a szabályt, hogy ami nem tetszik nekem, másnak se tegyem azt. Hol van a határ? Hol nem sértem felebarátomat? Ez azon kérdések tömkelegébe tartozik, amelyek a konszenzushoz kellene vezessenek.

Az Úr házának szolgálatához hozzátartozik az is, hogy ismerjük és ismertessük múltunkat. Isten ígését ne csak bibliaórákra, a templomba vigyük magunkkal, hanem szavakkal, tettekkel mindenhol hirdessük és terjesszük; igyekezzünk a szeretet jegyében harcolni felebarátainkkal a mi egyéni jogainkért. S ezt azon ige fényében cselekedjük, melyre Jézus Krisztus tanított bennünket: legyetek okosak, mint a kígyó, és szelídek, mint a galambok.

A harmadik kérdés: most mi milyen történelmi időket élünk? Szerintem a babiloni fogságból szabadultunk éppen. Annakidején milyen parancsot adott az Úr? Az egyik kezében a szerszám, másik kezében a kard. Sokkal nagyobb erőfeszítésre van szükségünk az Úr háza építéséhez, mint gondolnánk. Mert még mindig létezik az ellenség. Másként az Úr nem adott volna ilyen parancsot. Nálunk, erdélyieknek, ha már erre vetítjük ki a kérdést: az egyik kezében a toll, az írás, a másik kezében a szerszám. Az ige gyakorlati alkalmazását kellene bevinni

Templom és iskola

a magyar társadalmi életbe. Nem dogmatikusan, hanem gyakorlatilag is értelmezni Jézus Krisztus tanításait. Nem könnyű dolog, mert éppen

az erre hivatottak, a lelkipásztorok nem lehetnek ott mindenhol. Éppen ezért legalább az iskolát össze kellene kötni a templommal. Ha ez nem történik meg, a magyar társadalom itt, Erdélyben és szerte a világon szétszüllik. Sokkal nagyobb az anyagi érdekek vonzereje, mint szellemi-lelki tápláléké. Ehhez kapcsolnám a mi Dávid királyunk, Jézus Krisztus tanácsait. Ezeket nemcsak szóval, de tettel is be kellene tartani.

Arra kell törekedjünk, hogy a magyarságot visszahozzuk az egyházba. De ne szervezet, ne csupán külső máz legyen, hanem váljék tényleg Krisztus egyházává. Először a mi aklunkkal kell törődnünk, ezt az aklot kell összegyűjtenünk, s így a főpásztor nagy nyájában sem fogunk eltévedni. Még akkor sem, ha számunk ennyire lecsökkent. Hiszen nem szabad elfelejtenünk: Mátyás király idejében a magyar nép létszáma meghaladta, vagy legalábbis ugyanannyi volt, mint Angliáé. Nem beszélve arról a nagy hadseregről, amitől rettegett nemcsak a török, de egész Európa. Ám hova jutottunk?

A nagy hiba az, hogy letértünk, mint annak idején Izrael, Isten útjáról. Ez volt a mi büntetésünk. De most fordítsuk arcunkat az Úr felé, s bűnbánattal, reménységgel, erős hittel próbáljuk meg tényleg felépíteni az Úrnak házáat. Erős hittel, hangsúlyozom, hisz nagyon nagy mértékben hiányzik ez a hit a magyar többségből. A hit-magvak elvetését a legkisebbeknél kell elkezdeni, az óvódában, az iskolában. Nem szabadna ezt a kérdést elhanyagolni. Jó lenne, ha valóra válna Reményik Sándor Templom és iskola című költeményének lényege. Legyen elválaszthatatlan ez a két fogalom, nemcsak az irodalomban, hanem a mindennapi életben is.

Bíró Eszter:

Mindenikünknek ez lenne most a feladata. Én a kisebbekkel állok inkább kapcsolatban és tudom, mennyit segít a bibliaolvasás. A hitnek a középpontja a rendszeres, később természetessé váló bibliaolvasás. Mi próbálgatjuk nekik magyarázni, de nagyon jó lenne, ha egy lelkipásztor irányítaná ezeket a beszélgetéseket. Az ismeretségi körömmel is, szülőkkel; tanárokkal is beszélgettem. Megpróbáljuk ezt megszervezni, van azonban egy nagy kérdőjelünk: mi készek vagyunk ugyan a cselekedetre, de megtaláljuk-e azt az utat, amelyen tökéleteset tudunk alkotni? Nagyon sok feladat elé állított bennünket most az élet, és nagyon nehéz leszűrni, hogy hol is vagyok a legalkalmasabb, hol tudok a legjobban tevékenykedni ebben az alkotó munkában. Úgy gondolom, ez nemcsak az én problémám. Jó, hogy itt is, ott is megpróbálunk segíteni, teljes hozzáállással tesszük, ami erőnkől telik, de egy közös nevezőre kellene hozni ezt a munkát.

Gálfy Zoltán:

Azt hiszem, szerényeknek kell maradnunk megnyilatkozásainkban, de el kell mégis mondanom: jól esik hallani félig ismerősök ajkáról azt, amit a lelkesektől és teológusoktól is ritkán hall az ember.

Hogy mindez mit erősít meg bennem? Kálvin mondását; tudniillik, hogy bármilyen nehezek a körülmények, az Úristennek mégis van református egyháza.

Konkrétumként a következő esetet említeném: Ezelőtt négy nappal Segesvárról Székelyudvarhely felé utaztam, és szemben ült velem egy egyszerű székely asszony. Olvasott. Később vettem észre, hogy biztosan Bibliát olvas. Meg is kérdeztem. Így felelt: igen. S hát szokta? -

jött önkéntelenül is ajkamra a szó. - Persze, mindennap. Gondolom, valami neoprotestáns lehetett, hisz Galambfalván szállt le. Válasza válasz volt számomra arra a kérdésre: mi lehet "odalenn", az egyszerű emberek körében? Nyugodtabbaknak kell lennünk. A gyülekezetek élnek. De ezeket ne fentről irányítsuk, hisz a gyülekezetekben él ez az egyfajta reformáltság.

A másik dolog, amit ki szeretnék emelni, a következő: Nem tudtam, hova jövök és most örvendek, hogy itt vagyok. Két gondolat foglalkoztat azóta is. Az egyik az, amit Juhász Tamás Dobai Istvánt idézve megfogalmazott, nevezetesen a generáció problémája, amely mindig felbukkan. Nem igaz hogy nem volt és nincs generációs probléma. László Dezső egy kitűnő tanulmányában szembeszáll ezzel az igazsággal, mondván, ha fiatalok maradunk lélekben, nem öregszünk meg és el bírjuk viselni az ifjúságot, a mi jövőnket, úgy, ahogy az jelentkezik. Ezzel ki lehet iktatni az életből ezt a jelenséget. Ám mégsem lehet. Ez biológiai tény, természetes dolog.

Azonban mindig át kell adni valamit a következő generációnak, egy tervet, egy Kánaánnak, a jövőnőnek a tervét-térképét. Nyilván

A jövőnő tervrajza

azzal a tudattal, hogy fel tudja és fel fogja használni. Azt is el kell fogadnunk, hogy ez a terv nem mindig jó, nem mindig alkalmazható, itt-ott majd ők javítanak rajta. A gondolat önmagában szép, kétségtelenül, mert amit évtizedeken keresztül szereztünk, gyarapítottunk, átérteltünk, így vagy úgy minősítettünk, azt illik, kötelességünk átadni. Ilyenkor nemcsak a tanárnak, a pedagógusnak kell megszólalnia az emberben, hanem annak a természetes ösztönnek is, ami Újvári Ferenc egyik mondatában tökéletesen benne van: "Ugye, fiam..."

Ám tudnunk kell azt, most a második gondolatra térnék át, e helyeslő megítélés mellett, hogy át kell adnunk ezeket. Újvári barátunk itt úgy közelítette meg a kérdést, hogy a fejére állította mindazt, ami etikai és biblia-magyarázati szempont. Íme, így is lehet a Szentírás kérdéseit közelebbről vizsgálni, a mindennapok égető problémái felől. Nem az a lényeg itt, hogy mennyi vér tapad ehhez a mondathoz. Dávid mögött ott áll Betsábé, a sok áldozat, míg Salamon célba ér. Mindez Isten útmutatása, hisz el sem tudjuk képzelni a történelmet nélküle. Nincs idő, ahol ne lenne ott az Isten. Kétségtelen, amíg idáig eljutottunk, sok vérbe került a küzdelem. Ha a mindennapi kérdések oldaláról közeledünk e kérdésekhez, maradjunk meg ebben a problémakörben nem feledvén azt a szentírási háttérrel sem, amely alapján tudjuk, az Úr meg fogja bocsátani tévedéseinket.

Nem olvastam ugyan a Korunk 10-es számát, de együtt töltöttem egy hetet a főszerkesztővel, aki el volt ragadtatva tőle. Próbáljuk a dolgot úgy tekinteni, mintha egy egyházközi problémáról lenne szó. Az erdélyi magyarság sokáig félszárnyú madárként vergődött, mert nem volt legitim, két lábbal a földön álló református egyháza. Hálát kell adnunk Istennek, hogy lassan, de tisztul a helyzet, kialakulnak a testületek. Ám ne értékeljünk túl dolgokat, idézvén a kálvini megállapítást, hogy van egyfajta egyház. És itt az egyfajta tenném a hangsúlyt. A baj ott van, hogy a magyar katolikus egyházban is óriási problémák vannak. Olyan gondjai vannak és lesznek a közeljövőben, amit mi szinte nem is sejtünk. Mi minden támogatást meg kell adjunk a katolikus egyháznak, hogy megmaradjon erdélyi római katolikus magyar

egyházként. Így előzhetjük meg a másik szárny megbetegedését, mert ha szárnyszegetté válik, az erdélyi fénix képtelen lesz arra, hogy felülről nézze a kérdéseket.

Dobai István:

A KORUNK-nak én azt javasoltam volna, hogy változtassa nevét FÉLMÚLT-ra, hiszen annyira korszerű és szükséges, mint a tavalyelőtti vasúti menetrend új kiadása. De ez lovagiatlanság volna részemről most, amikor bajban vannak, szegények. Az a híre, hogy a román poszt-kommunista kormány nem akarja tovább fizetni őket. Reméljük, az új gazdi majd engedi lazulni a marxista agyzsugort. Addig is csatlakozunk Gálffy Zoltánhoz, aki református egyháztörténész létére nem kíván beszélni a KORUNK 1990. évi 10. számáról.

Sípos Gábor:

Mai beszélgetésünkben kettősséget érzek az Úr háza szolgálatának kérdésében. A bethlengábori kevésbé ismert szólással tudnám megvilágítani ezt. Pázmánynak írt egyik levelében a fejedelem ezt mondja: "előbb

Náció és religió

a natio és utána a religio." Úgy érzem, a bevezető inkább a nációra tette a hangsúlyt, míg a hozzászólások inkább a religióra. Nincs a kettő között olyan nagy ellentét és különbség. Mégis úgy érzem, hogy itt az Úr háza építésében, mint az igében ott, egykor Jeruzsálemben, mint pedig Erdélyben itt és most én nem Bethlen Gábor tanácsát követném, hanem a religióra, az egyházra, a hitre fektetném a hangsúlyt. Természetesen sem Jézus, sem hitünk, sem a Biblia nem tiltja hagyományaink őrzését. De az, amit a magunk, közéletünk megújulása érdekében próbálunk és szeretnénk tenni, azon múlik, hogy mi a religió dolgaiban mennyire leszünk erősek, milyen lesz erkölcsi tartásunk, milyen jó tanítványai leszünk Jézus Krisztusnak. Nem annyira a magunk erejéből, hanem a tőle kapottból. A hangsúlyt Isten országának keresésére helyezném, a többiek megadatnak nekünk. Nem azért, mert személy szerint félek kimondani a történelmi-jogszemléleti igazságokat; az olyan elhatárolódásokkal sem értek egyet, amiket az elmúlt időszakban tapasztaltuk. Nem tartom ezt a legfontosabbnak, a magam feladatának, hisz csak magamról beszélhetek. Ellenben, ha valaki úgy érzi, neki ezt kell tenni, elfogadom és örülök annak, hogy van és létezik.

Bethlen Gábor sem tartotta ellentmondó dolognak a nációt és a religiót. És társaságunk, az erdélyi magyarság vagy akár annak vezető értelmiségei is jól együtt tudnak dolgozni akkor is, ha adott esetben véleménykülönbség van a prioritásra vonatkozóan bizonyos kérdésekben.

Juhász Tamás:

Ki szeretném egészíteni az előbb elhangzottakat. Bethlen Gábor idejében nem ismerték a szekularizáció fogalmát. Amikor ő a nációt előbbre helyezi, azt a corpus christianum, az összkeresztyénség részének tekinti. Ő természetes módon, az Isten népéhez tartozó világon belül nevezte elsőnek a magyar nemzetet, és religión a konkrét egyház-építési feladatokat értette.

Itt kapcsolódna a szentistváni birodalom kérdéséhez a mi problémánk. Szent István keresztyénséggel épített országot. Így váltunk

mi európai néppé. Nem a magyarság egyéni vagy közösségi identitásának megőrzésével válunk mi újra európaiakká, hanem éppen azzal őriz-
zük meg identitásunkat, ha a keresztyén értékeket képviseljük, és
azt a mindennapi munkába is bevigyük. A tényleg bátor, félelemmen-
tes, lelkiileg-jellemben erős kevesek vagy sokak ezt képviselhetik.

Mi az, ami megtart és mi az, amit meg kell tartani?

Almási István:

Csupán egyetlen párhuzam engedjék meg nekem. Ezzel szemléltetni lehet, mi az, ami megtart, és mi az, amit meg kell tartani.

Valamikor kb. fél évszázaddal ezelőtt jelent meg Lükő Gábornak egy könyve: "A magyar lélek formái". Nagy sikert aratott, de sok ellenzője is akadt. Szabédi László volt az egyik, aki keményen bírálta. Lükő szövegéből olyasmit olvasott ki, hogy a népzene, a néphagyományok őrzik meg a magyarságot, vagyis az ezzel való foglalatosságot, ennek az ápolása. Szabédi nagyon szépen mondta: Lükő Gábor összetéveszti azt, amit a magyarság megőrzött, azzal, ami a magyarságot megőrizheti. Mert a 20. század közepén nem lehet népdalokkal megvédeni egy népet, oda ágyúk és tankok kellenek. A helyzet a következő: látszólag Szabédinak van igaza, de a kettő nagyon is összefügg. Azáltal, hogy dalainkat őrizzük, őrizzük önmagunkat.

Tőkés Tibor:

Tudatában kell lennünk annak, és tudatosítani kell a népben is azt, amit a történelem folyamán maga tett, és amihez bizonyos fokig lehetnek jogai. De ez meghaladta a kort, meghaladta gondolatban, szervezetileg, elvileg és emberi-közösségi kapcsolatok terén is.

Ne nézzük csak azt, hogy a vallásszabadságot először itt mondták ki. Ne nézzük csak azt, hogy a három nemzetiség szerződése volt az első olyan, amelyben e népek először mondták ki egyenlőségüket. Én ebben nőtem fel, halálomig ezt hinni fogom és továbbadom. Ellenben mi azt kell tudatosítsuk népünkben, hogy tett a történelem folyamán és ezek a tettek jogokat adnak neki. Mindezt azért, hogy az elkövetkezőkben újra a sor elején legyünk Európában. Ha ezt minden emberünk, gyermekünk tudni fogja, akkor mindent megtettünk, nem veszünk el.

Moldován Béla:

Jómagam is a nevelésre fektetném a hangsúlyt. Ahhoz, hogy a falu, a város, a tanya tisztában legyen ezekkel a dolgokkal, egy kis füzetecskét, egy kis folyóiratot kellene kiadni. Ebben elkezdni egyháztörténeti alapon ismertetni nemzetünk történelmét. Így nagyon könnyű lenne és mindent bele lehetne vinni.

Geréb Zsolt:

Egyetlen gondolatra szeretném felhívni a figyelmet, Sipos Gábor gondolatához csatlakozva. Ebben a tisztulási folyamatban nemcsak az emberi hozzáállást, a feladatvállalást kell hangsúlyozni, hanem feltétlenül szólni kell az isteni támogatásról, az isteni hűségről e stafétaadás kapcsán. Arról a hűségről, mely rendkívül előremutató és bátorító.

Így az Istenben való bizalom egyik legfontosabb momentuma lesz eme parainesisnek.

Az Imitatio Christi Kollokvium eddigi résztvevői:

ADORJÁNI LÁSZLÓ lelkipásztor /Kolozsvár/

DR. ALMÁSI ISTVÁN népzenekutató, tud. főmunkatárs, egyházkerületi
főgondnok /Kolozsvár/

BAKTAY BÉLA nyug. tanár, egyházmegyei főgondnok /Torda/

BÍRÓ ESZTER ENIKŐ technikai rendező, presbiter /Kolozsvár/

DR. BÍRÓ JÓZSEF ZETE lelkipásztor, aneszteziológus orvos /Kolozsvár/

DR. DOBAI ISTVÁN jogbölcész, nyug. munkás, egyházkerületi főgondnok
/Kolozsvár/

GÁBOR DÉNES nyug. könyvtáros /Kolozsvár/

DR. GÁLFY ZOLTÁN lelkipásztor, teológiai tanár /Kolozsvár/

DR. GERÉB ZSOLT lelkipásztor, teológiai tanár /Kolozsvár/

IMRE MAGDA tanárnő, nyug. tisztviselő, presbiter /Kolozsvár/

MIKÓÉ JENEI JUDIT matematikus /Kolozsvár/

DR. JUHÁSZ TAMÁS lelkipásztor, teológiai tanár /Kolozsvár/

KÁNYÁDI SÁNDOR költő, nyug. szerkesztő /Kolozsvár/

KELEMEN ATTILA lelkipásztor, teológiai tanár /Kolozsvár/

KOVÁCS ZOLTÁN fizikus, egyetemi tanársegéd /Kolozsvár/

DR. KOZMA ZSOLT lelkipásztor, teológiai tanár /Kolozsvár/

DR. KUN ATTILA orvos /Kolozsvár/

MAKKAI JÁNOS bányamérnök, presbiter /Kolozsvár/

MOLDOVÁN BÉLA villamosmérnök, presbiter /Kolozsvár/

SIPOS GÁBOR levéltáros, egyházközségi főgondnok /Kolozsvár/

SZŐCS FERENC nyug. közgazdász /Kolozsvár/

SZŐCS GÉZA költő, az RMDSZ alelnöke /Kolozsvár/

TÓKÉS ELEK magyartanár, tanfelügyelő /Kolozsvár/

BARTÁÉ, DR. TÓKÉS ESZTER fogorvos, presbiter /Kolozsvár/

TÓKÉS TIBOR bányamérnök /Kolozsvár/

DR. ÚJVÁRI FERENC nyug. ügyvéd /Kolozsvár/

VETÉSI LÁSZLÓ lelkipásztor, szerkesztő /Kolozsvár/

Vendégeink:

DR. KORSÓS BÁLINT kollégiumi tanár és

IFJ. FEKETE KÁROLY teológiai tanár /Debrecen/

DR. KÓSA LÁSZLÓ néprajzkutató és

KISS MIHÁLY irodalomtörténész /Budapest/

Felelős kiadó: Sipos Gábor

Megjelent 1991 júniusában, 1000 példányban

Σ ^K  Σ Készült a Református Egyház Misztótfalusi Sajtóközpontjának
nyomdájában